JA

TI

Qu

Thi
visit http://c

JANUA LINGUARUM RESERATA.

I. INTROITUS.

1. Salve, lector amice.

2. Si rogas quid sit eruditum esse, responsum habe:
Nosse rerum differentias et posse unumquodque suo insignire nomine.

3. Nihilne praeterea? Nihil certe quidquam.

4. Totius enim eruditionis ac literaturae fundamenta posuit qui nomenclaturam naturae et artis perdidicit.

5. Sed id difficile forsan?

6. Est, si invitus feceris aut praeveniente imaginatione (praeconcepta opinatione) teipsum terrueris.

7. Tandem si quid asperitatis erit, initio erit.

8. Annon et literarum characteres (ductus) pueris primo intuitu mira monstra videntur?

9. Ast ubi paululum impenderint operae, ludum et jocum esse animadvertunt.

10. Idem in omni re evenit, ut aspectu exteriore operosa appareat.

11. At si aggredi pergas, nihil est quod non cedat, se subdat ingenio.

12. Qui cupit, capit omnia.

13. Agedum itaque quisquis es, sperare te jubeo, desperare veto.

14. En, vide exiguum hoc opusculum.

15. Heic tamen tibi (absit verbo gloria) universum mundum Latinamque linguam velut in enchiridio (breviario) ostendam.

16. Tenta quaeso; evolve et edisce aliquot has pagellas.

17. Facto hoc (cum hoc feceris), oculatum ac perspicacem te ad omnia humanitatis studia re ipsa comperies.

II. DE ORTU MUNDI ET CREATIONE PRIMAEVA.

18. Deus ineffabili sua omnipotentia creavit omnia ex nihilo.

19. Principio enim expandit (extendit) vastissimam abyssum, hoc est spatium, ubi coelum et terra existunt.

20. Et replevit eam tenebricosa quadam et informi caligine.

21. Ex qua tanquam materia formavit creaturas corporeas, distinctas formis, et vestitas accidentibus variis, prout cujusque ideam intra se conceperat.

22. Implantavitque cuique naturam suam, id est vim observandi assignatum locum, modum, genusque suum.

III. DE ELEMENTIS.

23. Ante omnia vero confusum istud chaos secundum densitatis et raritatis gradus in quatuor species separavit (segregavit).

24. Tenuissimam et subtilissimam partem fecit lucidam et calidam et appelavit ignem seu lucem.

25. Aliam iterum tenuem, pellucidam, et tepidam dixit aërem.

26. Tertia portio fluida et frigida fuit aqua.

27. Sub qua mansit sedimentum crassum, limus seu terra.

28. Atque haec sunt simplicia corpora, ex quibus composita (mixta) exsurgunt.

29. Omnia enim reliqua ex his constant.

30. Quippe ex iis generantur, iis nutriuntur, in eadem dum corrumpuntur resolvuntur.

IV. DE FIRMAMENTO.

31. Astra sunt veluti lampades in aethere suspensa, ut indefinenter circumcircarotatae, lumine suo tenebras illuminent, cursu autem temporum vices dimetiantur.

32. Planetae, quorum ordinem hi versiculi complectuntur, sunt septem:

Luna, Mercurius, Venus, Sol, Mars, Jupiter, Saturnus.

Quisque in peculiari suo orbe.

33. Infima est ☽ Luna, quae incrementa et decrementa pati videtur, retardationeque menses efficit.

34. ☉ Sol, jubare corusco radians, ab oriente per meridiem in occidentem festina celeritate revolutus, revolutione sua dies viginti quattuor (24) horis, et annos duodecim (12) mensibus, quinquaginta duabus (52) hebdomadibus, trecentis sexaginta quinque et quadrate (quarta parte) (365 ¼) diebus definit.

35. Ortum ejus praecedit aurora et diluculum, quum diescit et lucescit.

36. Occasum (obitum) sequitur crepusculum (hoc est crepera lucula) quum vesperascit et noctescit.

37. Ascendens ad verticem nostrum supernum (qui vulgo zenith, cui inferus vulgo nadir opponitur) seu declinans ab aequinoctiali

ad Tropicum Cancri sive solstitialem facit ver, rursumque ad Tropicum Capricorni sive hiemalem descendens, autumnum: et utrobique aequinoctium.

38. Imus dat brumam, orditurque hiemem; summus solstitium, inchoatque aestatem, ubi Sirius (canicula, seu caniculae stella) excitat aestum.

39. ☿ Mercurius eum in eccentrico epicyclum vectante circuit citius quam semi anno. Sic quoque venusta ♀ Venus, sed sesqui anno.

40. Hanc mane Luciferum (Phosphorum), vesperi Hesperum sive Vesperuginem vocant.

41. ♂ Mars ignitus periodum suam biennio ferme percurrit. Splendidus ♃ Iupiter suam pene (paene) duodecim pervagatur. Gelidus ♄ Saturnus tantum non triginta. Et ab his erronibus dies hebdomadis nomenclationes sortiti sunt:

- dies Solis (Dominicus, —ca),
- dies Lunae,
- dies Martis,
- dies Mercurii,
- dies Iovis,
- dies Veneris,
- dies Saturni.

42. Eclipses (obscurationes) luminarium fiunt propter interpositionem tertii non tralucentis, indeque orta obumbratione.

43. Stellae fixae cum octava sphaera aequaliter progrediuntur, sed inaequaliter coruscant.

Harum in firmamento circumsecus praecise numerantur mille viginti duo (1022), praeter tres in Cincinno (Comae) Berenices:

- primae magnitudinis sunt quindecim (15),
- secundae quadraginta quinque (45),
- tertiae ducentae octo (208),
- quartae quadringentae septuaginta quattuor (474),
- quintae ducentae septendecim (217),
- sextae quadraginta novem (49),
- nebulosae quinque (5),
- obscuriores novem (9).

❖ Sitae sunt vel in Zodiaci signis XII:

1. In ♈ Ariete 13 et 5 informes

2. In ♉ Tauro 32 et 11, inter quas est prim.

	mag. (prima magnitudinis) oculus Tauri, ubi nota Pleiadas (Vergilias) (quae septem dici, sex tamen esse solent) et Hyadas (Suculas), pluvium sidus, aliter Palilitium.
	3. In ♊ Geminis 18 et 7.
	4. In ♋ Cancro 9 et 4.
	5. In ♌ Leone 27 et 8, ubi p. m. sunt cor et cauda.
	6. In ♍ Virgine 26 et 6, ubi prim. mag. est spica Virginis.
	7. In ♎ Libra 8 et 9.
	8. In ♏ Scorpio 21 et 3.
	9. In ♐ Sagittario 31.
	10. In ♑ Capricorno 28.
	11. In ♒ Aquario 42 et 3.
	12. In ♓ Piscibus 34 et 4, ubi una prim. mag. in ore piscis austrini.
❖	Vel extra Zodiacum:
	I. Boreales.
	1. In Ursa Minore (Cynosura) 7.
	2. In Ursa Majore (Helice) 27 et 8.
	3. Dracone 31.
	4. In Cepheo 11 et 42.
	5. In Boote (Arctophylace) 22 et 1, ubi prim. mag.

Arcturus.
6. In Corona Borea 8.
7. In Engonasi (Hercule) 28 et 1.
8. In Lyra (Vulture Cadente) 10, ubi prim. mag. est Lyrae Fidicula.
9. In Olore (Cygno, Ave, Gallina) 17 et 2.
10. In Cassiopea 13.
11. In Perseo 26 et 3.
12. In Auriga 14, ubi est prim. mag. Capella (Hircus).
13. In Ophiucho (Serpentario) 24 et 5.
14. In Serpente Ophiuchi 18.
15. In Sagitta (telo) 5.
16. In Aquila (Vulture Volante) 9 et 6, quae constituunt Antinoum.
17. In Delphino 10.
18. In Equuleo (Equi Sectione) 4.
19. In Pegaso (Equo Alato) 20.
20. In Andromeda 23.
21. In Triangulo (Deltoto) 4.
II. Australes.
1. In Ceto 22.
2. In Orione 38, ubi sunt prim. mag. humerus dexter, et pes sinister Orionis.
3. In Eridano (fluvio Nilo) 34, ubi est prim. mag. Eridanus.
4. In Lepore 12.
5. In Cane Majore 18 et

11, ubi prim. mag. Canis Cadens (Sirius).

6. In Procyone 2, ubi est prim. mag. Canis.

7. In Argo (Nave) 45, ubi est prim. mag. Canopus.

8. In Hydra 25 et 2.

9. In Cratere (Patera Urna) 7.

10. In Corve 7.

11. In centauro Chirone 37, ubi prim. mag. pes centauri.

12. In Bestia Centauri (Lupo) 19.

13. In Ara (Thuribulo, Lare) 14 et 7.

14. In Corona Austrina (Rota Ixionis) 13.

15. In Pisce Austrino (Notio) 11 et 6.

Poli axes sunt duo: arcticus (boreus) et antarcticus. Horizon (finitor) dividit himsphaerium inferius a superiore.

V. DE IGNE.

44. Incendium ex quavis scintilla, si permittis, oritur.

45. Nam quicquid ignem concipit, id primum gliscit, dein ardet, tum flagrat et flammat, postremo crematum redigitur in favillas et cineres.

46. Lignum ardens torris appellatur; exstinctum, titio; particula ejus, carbo; et quamdiu candet, pruna.

47. Fumus ardens flamma est; camino insidens, fuligo, saepissime abradenda ne ignescat.

VI. DE METEORIS.

48. Vapores aquosi perpetuo sursum feruntur.

49. Ex his densatis fit nubes; aut si haec deorsum labitur, nebula.

50. Inde pluit, ningit, grandinat.

51. Pluvia destilat lente, imber dense, nimbus impetuose.

52. Hic, si inter decidendum (delabendum)

gelascit, fit grando; si incalescit nimium, uredo seu rubigo.

53. Pruina est congelatus ros; stiria, stilla rigens.

54. Nives ex guttulis spumescentibus concretae segetem operiunt, ne gelu vel glacie algeat.

55. Aura cum spirat, focillat nos, et gelata regelat. Ventus vehemens et impetuosus cum flat, quatit, prosternit, et proterit quoquo se vertit.

56. Cardinales venti sunt:

- subsolanus (orientalis),
- auster (notus meridionalis),
- favonius, sive xephyrus (occidentalis),
- et aquilo (aparctias, boreas, septentrionalis).

Collaterales sunt:

- vulturnus, ab oriente brumali;
- Africus (libonotus, libs), ab occasu brumali;
- corus (argestes), ab occasu aestivo.
- caecias, ab ortu aestivo;

57. Circius et turbo in gyrum se mirifice circumagunt.

58. Exhalationes sulphureae incensae edunt fulgura (fulgetra) et chasmata.

59. Et tum caloris cum frigore pugna tonitrua ciet cum fragore terribili.

60. Emicans inde flamma fulmen nuncupatur.

61. Quod sive sit urens sive discutiens, momento se dissipat, et quicquid eo icitur, corruit.

62. Quum fulgurat [et] fulminat, quis non attonitus pavescat?

63. Cometa nullus unquam fulsit, quin sterilitatem inureret terris aut infectionem.

64. Iris matutina (ut et halo) nubilosam, vespertina serenam tempestatem (sudum) nunciat.

VII. DE AQUIS.

65. E laticibus scatentes (scaturientes) saliunt fontes, unde rivi manant.

66. Ex his denique, praecipue ubi plures concurrunt, colliguntur fluvii (flumina), jugiter intra ripas suas decurrentes nisi quum aggeres aquarum eruptionibus coërcendis non sufficiunt.

67. Ast sicubi profluvio et decursu carent, tument et in stagna atque aquam residem se diffundunt.

68. Paludes sunt scaturigines sine fluxu.

69. Torrentes sunt aquae pluviales rapide defluentes, a quibus exundationes et diluvia.

70. Aquam, ubi fluit, fluentum; ubi gyratur, gurgitem et vorticem; ubi seipsam absorbet, voraginem; ubi expers fundi est, barathrum dicito.

71. Si illam natatu plaudis, infuscas. Sed claram et quietam turbari quid refert?

72. Bulla fit a stillante gutta.

73. Mare salsum est, ut muria satura.

74. Ubi tellurem terminat, sinus, promontoria, et isthmi sunt.

75. Undae ejus ab intraneo aestu sex horis fluunt ad littora refluuntque reciproce (alternant) cum sonitu horribili: maxime intra freta atque ad charybdes.

76. In boreali plaga oceanus est glacialis (hyperboreus).

VIII. DE TERRA.

77. Terrae superficies alicubi uda est et uliginosa, alicubi arida et petrosa.

78. Nonnullibi plana, seu

planities (aequor). Alibi montes, valles, convalles, tumuli, et depressa loca, hiatus et antra conspiciuntur.

79. Colles et clivi cacumen versus euntibus acclives sunt, declives retro.

80. Terrae motus fit a subterraneis flatibus qui, si prorumpunt foras, labes fiunt.

81. Glebam, si teris et frias, pulvis erit: si diluis et maceras, lubricum lutum.

IX. DE LAPIDIBUS.

82. Lapis comminutus arena est. Quae si crassior sit, sabulum et glarea vocatur; rudus sunt assulae, seu secamenta (fragmina) petrarum.

83. Saxa humi jacent (sive exstent sive delitescant). Scopuli et cautes fragosae et inaccessae eminent, crepido prominet.

84. Scrupulus calceo illapsus, nisi eximatur, urget moleste.

85. Cote acuimus obtusa, silice elidimus ignem, Lydio lapide metalla probamus.

86. Tophus arenosus, et scaber friabilis est; pumex spongiosus, exesus, et bibulus, lotioni sive frictioni subserviens.

87. Alabastrites candidissimum marmor.

88. Magnes, eique affricta lingula pyxidis nauticae, septentrioni directe se obvertit, alicubi tamen a meridiano deviat, ad cardinem occiduum vel ortivum deflectens.

89. Gemmarum preciosissima est carbunculus (pyropus), secunda ab illa adamas, tum eranus, post sapphirus, smaragdus, jaspis, hyacinthus, onyx, sardonyx, etc. qui angulati micant et scintillant. Bezoar et lachryma cervina pestiferum virus ac

venenosa dispellunt.

90. Haematites, alectoria, aëtites, bufonius, sarda, lazulus sequiores sunt.

91. Margaritae et uniones (qui grandiusculi sunt) in conchis reperiuntur. Horum lineis luxuriantes mulierculae sese incingunt, tum etiam perforatis auriculis eosdem illigant.

92. Corallia sunt arbusculae marinae ramusculi.

93. Vitrum tralucens crystalli simlitudinem habet, non duritiem: scinditur smyrite.

X. DE METALLIS.

94. Metalla e fodinis eruuntur (effodiuntur): e quibus quia liquescunt, et rursus consistunt (spissantur), varia conflantur.

95. Aurum est perfectissimum: quia purissimum, ac ponderosissimum: praesertim obryzum.

96. Catino immissum,

atque clibano vel centies recoctum, ne hilum quidem substantiae (essentiae) deperdit.

97. Argentum huic proxime accedit, quum purum putum est; sed scorias habet, quae amburuntur. Exusto autem intertrimento emundatum fit ductile.

98. Ferrum, utut durissimum, ferrugine arroditur: depurgatum et induratum aliquoties, chalybs dicitur.

99. Cupro adhaeret aerugo, ob vividam viriditatem ad tincturas expetita.

100. Orichalcum pervulgata usurpatione est cadmia tinctum aes: fundi solum potest, non tenuari in lamellas, ob friabilitatem.

101. Electro stannum, et hoc plumbum mollius et vilius est.

102. Argento vivo (hudrargyro) nihil mirabilius: liquidum est, nec tamen madet.

103. Nam sive id super aliquid effundas, sive ei aliquid immergas, sive aspergas, nihil madescit.

104. Sal, alumen, vitriolum (chalcanthum), nitrum, sulphur, bitumen (asphaltites), naphtha, cinnabaris, arsenicum, stibium (antimonium), ochra, chrysocolla, creta, plumbago, rubrica, etc. succi metallici dicuntur. Cerussa et minium adulterinum factitia sunt; sic quoque chrysocolla, aurificum glutinum.

XI. DE ARBORIBUS ET FRUCTIBUS.

105. Planta fibris radicum humorem imbibens, alescit, viget, frondescit, et floret.

106. Eo destituta, languet, flaccescit, marcescit, arescit illico.

107. Fastigium est vertex seu cacumen: stirps dicitur, quatenus se in ramos et frondes pandit.

108. His desectis, trunci, et caudicis, et stipitis nomen habet: termes est ramusculus cum fructibus decerptus sive revulsus: ramale autem ab arbore rejectus.

109. Exstrinsecus cortex: intrinsecus liber est: qui dum viret, glubi potest: medulla est intima.

110. Arboribus folia delabuntur, et crescunt, praeterquam gummosis, quae continuo (usque et usque) vernant, ut buxus, taxus (smilax), etc.

111. Pomus (malus), pirus, cerasus, prunus, oliva (olea), arbores sunt

sativae: fraxinus, fagus, alnus, ornus, silvestres.

112. Illae fructiferae: harum pleraeque steriles; ut, betula, populus alba, populus nigra.

113. Quaedam exuberante foliosa et frondosa luxurie umbriferae sunt, vireta quibus innascuntur, opacantes; nominatim, tilia, platanus, ulmus, et caetera latifolia.

114. Salix dat vimina, quorum contextu corbes et crates fiunt.

115. Abies procera est, ut et picea, larix, cupressus, cedrus.

116. Palma, si curvatur, eo validius in sublimine nititur.

117. Gemma hians (dehiscens) florem, in quo apex (stamen), sed in fico grossulum protrudit. Flos fructum; qui ubi postea maturescit, carpitur aut decutitur, aut per se decidit fracescens.

118. Quidam sunt praecoces, alii serotini (cordi), quidam perennes, ut juniperus: eduntur autem vel recentes, vel vieti, vel fracidi. asservantur in oporotheca, et oporophylacio.

119. Cerasa oblongis petiolis (pediculis) pendent: aproniana breviusculis.

120. Mespila sunt lanuginosa: pyra succulenta: pruna damascena, armeniaca, persica, cerina, nana, silvestria, ossiculata sunt.

121. Putamen amoveat, et nucem, si cassa non est, nucifrangibulo frangat oportet, qui nucleum esse vult: sive sit juglans, sive avellana (quam fert

corylus) sive tribulus, sive amygdalum (amygdala).

122. Suber et ilex glanes, quercus etiam gallas, castanea castaneas echinatis operculis convestitas, pinus strobilos, cornus corna, laurus, acer, et sorbus baccas ferunt.

123. Sorba, siliquae, et cydonia (cotonea), aurantia, citrea, limonia, et punica (granata) mala stipant (adstringunt, oppilant), ficus, fraga, mora (mora mori), mora rubi, mora rubi Idaei, mora myrti (myrta) et myrtilli (vaccinia), laxant lubricantque. Lotos degustata oblivionem inducit.

124. Thus, myrha, mastiche, camphora, sarcocolla, terebinthina, resina, pix, gummi sunt arborum certarum: quin et succinum (electrum,

glessum), ut ferunt.

XII. DE HERBIS TAM HORTENSIBUS, QUAM SILVESTRIBUS (ERRATICIS).

125. Herba excrescens cauli vel scapo innititur.

126. Rapum, napus, siser (sisarum), raphanus major, raphanus minor, pastinaca, brassica (crambe), lactuca, asparagus, scolymus (carduus altilis), apium (petroselinum), nasturtium, intybus sativus, spinachium (spinachia), bulbus edulis, portulaca, atriplex, olera (oluscula) vocantur.

127. Fruges sunt quae in culmum (calamum) surgunt et spicas (sive aristatas sive muticas) ferunt: glumis autem granum fovent, aristis praemuniunt, ut oryza, zea (ador, far), milium, panicum, frumentum Saracenicum, frumentum Indicum.

128. Legumina vero siliquis et valvulis implexa sunt, ut in faba, piso, ervo, cicere, lupinis, vicia, lente, phaseolis (smilacibus), videre est.

129. Sed qui fit, ut triticum (siligo) in secale, imo in zizania (aeram) et lolium; hordeum in aegilopem; avena in avenam fatuam degeneret?

130. Farrago et alicastrum pecoris causa seritur.

131. Bulbosa (bulbis turgidula) sunt allium, cepa, colchicum, porrum (us), scilla (squilla), hyacinthus, martagum.

132. Aromata sunt piper, zingiber, zedoaria (zadura), cinnamonum (cassia), nux myristica, macer (macir, vulgo macis), caryophilla, acorum, coriandrum, cubebae, anisum, anethum, cuminum (carum), sinapi.

133. Odoriferae et coronariae, e quibus corollas, serta, et servias vient ac plectunt, sunt amaranthus, caryophyllus, digitalis, rosmarinus, tulipae, lilia, viola, primula veris (verbasculum).

134. Gramini aggregantur, muscus, carex, polygonum, trifolium, cytisus, plantago, millefolium, convolvulus (smilax), consolida, erica, ruscus (ruscum), polygonatum, polygala, prunella, caltha, sonchus; et aquatiles, alga (ulva) ac lens palustris.

135. Aconitum, cicuta, napellus, venenatae sunt, ideoque radicitus

eruncandae.

136. Sed papaveris capitulum vulneratum distillat opium, quod vim habet soporandi et stupefaciendi.

137. MEDICINALES HERBAE: tam hortenses, quam campestres.

- Cephalicae.

Calidae et siccae: betonica, paeonia, amaracus (sampsuchum), salvia, rosmarinus (libanotis coronaria), spica (spica nardi), origanum, herba paralysis (primula), splenium, stoechas Arabica, flores tiliae, viscus quercinus (quernus), serpyllum.

Frigidae et humidae: flores nymphae clavae Herculis) sempervivum, mandragora.

- Ophthalmicae.

Foeniculum, euphrasia, chelidonia (hirundinaria).

- Thoracicae tam anacatharticae, quam bechicae.

Calidae: scabiosa, pulmonaria, hyssopus,

capillus Veneris, tussilago, calamintha, glycirhiza, helenium, iris, laserpitium, petasitis.
Frigidae: malva, papaver album, psyllium (pulicaria), jujubae, sebesten, hordeum.
• Cardiacae.
Calidae: flores tres cordiales, 1. chamaemeli, 2. meliloti, 3. anethi; ocimum, cariophylli* hortenses, flores calendulae, trissago, veronica.
Frigidae: flores cordiales frigidi: violarum, rosarum, buglossae, boraginis, plantago.
• Stomachicae [et] Pepticae.
Calidae: absinthium, galanga, calamus aromaticus, zinziber, zadura, piperitis, semen 1. carvi, 2. anisi, 3. cumini, arum, nardus, geum (benedicta).
Frigidae: acetosa (oxalis), acetossela, ribes, berberis, fraga, sonchus.

• Hepaticae.
Calidae: apium, agrimonia (eupatorium), cuscuta, hepatica, schoenanthum, spica (spica nardi), ageratum.
• Spleneticae.
Calidae: asplenum (scolopendrium, ceterach), fumaria, centaurium, chamaedrys, chamaepitys, aristolochia, tamariscus (myrica).
• Scorbuticae.
Nasturtium aquaticum, cochlearia, anagallis aquatica.
• Nephriticae et Cysticae.
Calidae: adjantum, ruta, ononis (arista bovis), paronychia, ligusticum, foeniculum, eryngium, petroselinum, urtica, daucus, lithospermum, milium Solis, eruca, ruscus, filipendula.
Frigida: parietaria (helxine), etc.
• Uterinae (Hysterica).

Calidae: artemisia, pulegium, parthenium (matricaria), satureia, valeriana, smyrnium , angelica, melissa.

Frigidae: scariola. His aliae addantur ex botanicis.

- Attractivae.

Ranunculus, anemone (pulsatilla), cyclaminus, dracunculus, narcissus, nasturtium, helleborus.

- Repellentes.

Tribulus aquaticus, polygonum, auricula muris, pentaphyllum.

- Astringentes.

Bursa pastoris, stratiotes, anserina (agrimonia silvestris), umbilicus Veneris, sedum majus, sanguinaria.

- Laxantes.

Atriplex, violaria, centaurium minus.

- Obstructiones tollentes.

Tanacetum, betonica, aquilegia.

- Dolorem sedantes.

Verbascum, verbasculum.

- Somnum conciliantes.

Hyosyamus, semen papaveris, lactuca.

• Vulnerariae.
Pilosella (auricula muris), verbena, herniaria, sanicula, symphytum.
• Semen generantes.
Satyrium, strobilus, cinara.
• Corrodentes.
Vermicularis.
• Indurantes.
Lenticula palustris, echium, ~~bistorta (serpentina)~~ dracontium.
• Emollientes.
Senecio, anagallis.
• Rarefacientes.
Foenum Graecum, silicia (buceras), Mercurialis.
• Incrassantes.
Amarantus, lagopus, lapathum, cynoglossum, dipsacus, lunaria.
• Vesicantes (vesicatoriae).
Hydropiper.
• Urinam cientes.
Pepones, halicabum, acanthus, carum.
• Menses moventes.

Nepetha, teucrium, primula veris.
• Secundinas et foetum mortuum pellentes.
Thlaspis, sabina.
• Calculum frangentes.
Lappa, ononis (remora aratri).
• Sternutatoriae.
Nigella, ptarmica.
• Rheumatagogae et Masticatoriae.
Staphisagria, pyrethrum, mastix (mastiche).
• Errhina.
Succus betae, pulvis tabaci, etc.
• Vermes necantes et depellentes.
Corallium, menthastrum, filix saxatilis et arborea, chamaeleon albus et niger, persicaria, thalictrum.
• Alexipharmacae.
Coronopus (serpentina), anagallis mas, nerion, vincetoxicum (hirundinaria), eupatorium.
• Anodinae.
Solanum, opium.
• Magneticae.
Perforata (hypericum),

filix silvestris, personaria (personata), succisa (morsus diaboli).

- Vomitoria (Emetica).

Asarum, semen raphani, et genistae, vitriolum album in aqua communi solutum, percolatum, beneficio evaporationis in cella ad tertias in crystallos redactum.

- Bilem purgantia (cholagoga).

Mitiora: cassia, tamarindi, manna, myrobalani, aloë, psyllium, rhabarbarum, terebinthina, androsaemon.

Fortiora: scammonium, asarum, peplium.

- Pituitam (Phlegmagoga).

Mitiora: agaricus, mechoacana, ialappa.

Fortiora: turbith (turbithum), carthamus, colocynthis, hermodactylus, euphorbium, opopanax, sagapenum, sarcocolla.

- Melancholiam (Melanagoga).

Mitiora: polypodium,

epithymum, senna.

Fortiora: lapis Armenius, lazuli, helleborus niger.

- Serum (Hydragoga).

Mitiora: ebulus, sambucus.

Fortiora: soldanella, tithymallus, elaterium, mezereum, gratiola, thymelaea.

- Diaphoretica.

Carduus benedictus, cornu cervi, terra sigillata, bolus Armenius; et quatuor exotica: china, sassaparilla, sassafras, guajacum.

XIII. DE FRUTICIBUS.

138. Sambucus, ribes, rubus, rubus idaeus, hedera, ligustrum, glycyrrhiza, balsamum, paliurus, spina (sentis, vepres, veprecula), cynosbatum, vepreta, et dumeta, frutices cluent: et ubi illi ubertim progerminant, fruticeta fiunt.

139. Cannae (arundines) internodia habentes, et junci, palustria amant, iisque laetissime proveniunt.

140. Ex scirpo enodi

(unde typhae enascuntur) succiso, mattae (storeae, tegetes) conficiuntur.

141. Boleti et tubera, inter fungos praestantissimi, ac quorundam lauticiae sunt.

XIV. DE ANIMALIBUS: ET PRIMO DE AVIBUS.

142. Quicquid vita, sensu et motu praeditum est, animal est.

143. Nam alites volant: quaedam praepete ac concitato, quaedam languidiori volatu aërem quasi sulcantes. Aquatilia natant (nant), illae pennis et alis, haec pinnis. Quadrupedia currunt; reptilia repunt.

144. Volucres sunt bipedes (manucodiatam enim esse apodem, falso proditum est), et plumatae et rostratae, excepto vespertilione, qui pilosus et dentatus.

145. Rostro legentes grana, ingluviem referciunt: nulla mingit.

146. Procreationis causa nidos struunt (nidificant, nidulantur): halcyon (halcedo) in ipso pelago inusitata eius tranquillitate, unde halcyonia.

147. Tum pariunt ova (quae sub testa albumen, et vitellum, seu luteum occultant): iisque donec animentur incubantes (si subventanea (zephyria) aut urina non fuerint) pullos implumes excludunt: qui dum pipiunt, pipiones vocantur.

148. Rapaces sunt vultur, milvus, accipiter, falco, nisus, quae unguibus uncis in turtures aliasque innocuas alites saeviunt, captasque incunctanter ac crudeliter dilaniant.

149. Noctua noctu cernit, interdiu caecutit: ut et aliae nocturnae, bubo, asio, scops, ulula, strix, caprimulgus, nycticorax.

150. Phasiani, otides (tardae), tetraones (urogalli)m meleagrides (gallopavones), capones, atagenes, perdies, coturnices in deliciis habentur: et ornithotrophiis inclusae opipare optimantur.

151. Olor (cygnus), fulica, mergus, querquedula, onocrotalus, pelecanus, et aliae aquaticae, palmipedes sunt: nulla pennipes.

152. Sturni gregatim (unde sturnatim) sed absque ordine, grues valde congrue, ardeae admodum excelse volitant.

153. Canorae sunt: acanthis (carduelis) alauda (galerita), acredula (luscinia, philomela), fringilla, galbulus, merula, linaria.

154. Palumbes, et livia sunt columbae ferae. Locus in quo columbae cicures educantur peristeron (peristerotrophium, columbarium) vocitatur.

155. Merops, upupa, picus, ficedula, rubecula (erythacus), [et] curruca vermibus vescuntur: ut et gavia fortassis, sed magis est ut pisciculis.

156. Trochilus et parvus parus perredicule se struthioni (struthiocamelo) compararent.

157. Turdus sibi ipsi cacat exitium: quia quod conspucat, ex eo viscus (viscum) pullulat: unde viscus (viscum), id est, aviarium gluten.

158. Coturnix curtam habet caudam, motacilla suam indefesse motat: pavo suam ocellatam et variegatam (varie pictam) dispandens superbit.

159. Cassita (galerita) cirrum, gallus cucuriens cristam in suo sterquilinio erigit.

160. Anser, quem turundis saginant, strepit (gingrit, gratitat), anas tetrinnit, gallina gracillat et glocitat (glocit), corvus crocitat, aquila clangit, ciconia crepitat, cuculus cuculat, noctua cucubat, pica garri, monedula (graculus) fringultat, cornices cornicantur, hirundo trinsat, passer fritinnit aut minurit.

161. Caeterum psittacus articulatas voces formare suescit.

162. Phoenicem, gryphem, [et] harpyias figmenta esse puto.

XV. DE AQUATILIBUS.

163. Pisces lympham ore immissam branchiis emittunt.

164. Suntque squamosi

vel glabri, et horum alii vivipari alii ovipari.

165. In illis mares habent lactes, foeminae ova.

166. Fluviatiles sunt: stureo (acipenser) antacaeus exos (huso), amia, anguilla lubrica (quam si capessis, elabitur), mugil (capito), mullus (barbus), trutta, aurata, thymallus, alburnus (leuciscus), hobius (fundulus), mustela, cobitis barbatula (apua), cobitis aculeata, rutilus (rubellio).

167. Piscinales, carpio (cyprinus), lucius (lupus), coranicus, perca, tinca, oculata (melanurus).

168. Marini seu pelagici aci, salmones (esoces), muraenae, muraenulae (flutae), alosae, congri, rajae, ostreae, rhombi (passeres), soleae, mytuli (pectunculi), sardae (sardinae), scombri, spirinchi (saperdae), squillae, et varia monstra, ut hippopotamus, phoca, etc.

169. Haleces salitas in

tinis, quae ex tabulis (assibus) dolatis fabricantur (fabrefiunt), nobis afferunt: passas vero, ut et sole tostos passeres in fasciculis.

170. Asellus arefactus, nisi probe contusus, esui non est. De passere majore carnosas habere licet partes siccatas.

171. Delphinus pernicitate, balaena (cetus) magnitudine omnibus anteit.

172. Cancer et cammarus (astarus), cum suis chelis antrorsum et retrorsum reptant.

173. De muricis (conchylii) ostro purpura conficitur, ipsi animalculo cognominis.

XVI. DE JUMENTIS.

174. Jumenta sunt animalia domestica nos juvantia.

175. Gibbosus enim camelus vehiculi vicem praebet, rebus ponderosis alio deportandis.

176. Equus juba insignis, indole atque ingenita nobilitate ferox. Domatur

tamen et fraenatur injectio etiam lupato, quanquam interdum poppysmis demulceatur ut sessori obtemperet.

177. Sed nihilominus quandoque efferatur (praesertim effraenis), eumque dejicit (pessumdat) aut calcitrando ferit.

178. Cantherius factus, hinnire ac ferocire desinit.

179. Dum pullus est, ungulis eius soleae non applicantur.

180. Pandus asinus (asellus) vulgo calceatur. Idem ab agasone ob tarditatem fuste dedolatus rudit.

181. Taurus cum paleari pendulo boat et mugit, ferocius tamen in admissura. Agnus balat.

182. Vervex est aries cui virilitas adempta est: vexatus arietat.

183. Caper est castratus hircus. Haedo, etsi petulanti et petulco, nondum est aruncus.

184. Porcus grunnit, et non ruminat, utut bisulcus: lotus ad volutabrum recurrit: non castratus dicitur verres: exsectus sus, maialis.

185. Porcelli (a lacte depulsi, nefrendes dicti), sumen scrofae, capellae rumas distentas caprae altricis sugunt.

186. Canis sive villaticus sit, sive catenarius, sive pecuarius cum catulis adlatrat advenam, propinquantem mordet clanculum.

187. Si irrites, diducto rictu ringitur: si percutias, quiritatur, alioqui baubatur.

188. Rabie correptus (rabiosus) discurrit passim, et in quod irruit, laniat:

morsuque hydrophobum reddit.

XVII. DE FERIS.

189. In amoenis nemoribus, aut floridis silvarum saltibus, aut frondentibus virgultis pastae fere ad sua lustra et latebras (speleae) se recipiunt.

190. Elephas (elephantus), belluarum maxima barriens, crura quidem obscurius flectit, procumbens tamen interquiescit, et pabulum proboscide (promuscide) convolutum attrahit.

191. Monoceros (unicornu, unicornis) abditissima deserta, inhospitaque tesqua incolit.

192. Rhinocerus (os) osseis squamis indutus est, et cum barris validissimis proeliatur.

193. Alcis tergus si caesim secare attentes, est impenetrabile.

194. Villosus ursus

murmurat et uncat, quodque progenuit circumlambendo, si credimus, effingit.

195. Pardus et pardalis (panther, panthera), quod terno saltu non prehendunt, mittunt.

196. Tigris velocitate et ferocitate omnes superat.

197. Lynx maculosa visu pollet: unde lyncei appellationem traxere.

198. Cervum (qui rancet) cornua non gravant, quamvis grandia: agilis est, et longissimi aevi.

199. Non absimilis huic dama, sed minor: item caprea (dorcas), masculus hujus hinnulus est.

200. Capricornus et ibex praeruptas rupes scandunt, indeque desiliunt indemnes.

201. Bubalus (bison) et urus feri boves sunt.

202. Leo armis hirtis, formidolose rugit.

203. Vulpes ineunte vere glabrescens fit depilis (alopeciam patitur); gannit,

et difficile cicuratur.

204. Lepore nihil timidius (meticulosius): quicquid strepit, territatus aures arrigit aut se proripit confugitque ad dumeta: dum capitur, vagit.

205. Cuniculus fodicando cuniculos, talpa grumos facit.

206. Herinacio (echino) et hispidae histrici aculei sunt pro pilis.

207. Simia (us) perquam proterva est, et operum nostrorum imitatrix, ut et cercopithecus.

208. Glire et mele nihil somnolentius, et hinc pinguescere etiam dicuntur.

209. Viverra, mustela, martes, martes (mustela) Scythica, mustela Alpina (mus Ponticus), mus Alpinus, mus Noricus, pelliceis conveniunt.

210. Sciuri, sorices, criceti, etc. foramina sibi cavant, in quibus velut hybernaculis quibusdam hybernant.

211. Sed murem (murem majorem, murem araneum) penuaria perreptasse argumento sunt muscerda et arrosa cibaria: hi catis (felibus) aut muscipulis subinde praeda fiunt.

XVIII. DE AMPHIBIIS ET REPTILIBUS.

212. Amphibia sunt castor (fiber), ex cujus folliculis non incelebre medicamen castoreum exscinditur, lutra, rana coaxans, testudo, bufo, rubeta, et crocodilus, qui inter manducandum maxillam (mandibulam) superiorem movet, etc.

213. Reptilia (serpentia) sunt, quae serpunt exuviasque deponunt, ut sibilans anguis (coluber), hydra (natrix), aspis, situla

(dipsas, praester), ptyas, vipera (excetra), caecilia, boa* (1642, no Gr. equiv.), cerastes jaculus, amphisbaena, etc.

214. Draco ipso halitu, basiliscus obtutu necat.

215. Lacerta, seps, stellio, salamandra, scorpio (scorpius) pedibus ambulant.

216. Limaces sunt cochleae sine testis, quas hae veluti domunculas portatiles quoquo arrepunt circumferunt.

XIX. DE INSECTIS.

217. Insecta sunt varii vermes, ut asellus (millepeda), scolopendra, tipula, etc.: e quibus lumbrici fimeta, erucae (bruchi) plantas, teredines [et] cossi (cosses) ligna, tarmites (termites) carnes, tineae vestes (etiam bombycinas et holosericas), blattae libros, convolvuli (volvoces) vites; gurguliones (curculiones) frumenta corrodunt.

218. Lendes, pediculi,

pulices, culices, cimices, acari nos ipsos infestant: quin et ricini et hirundines (sanguisugae), praesertim si quid denudemus.

219. Bombyces sericum, apes bombilantes favos mellis (quos fuci depascunt) conficiunt, non sibi sed nobis mellificantes; et quotannis examen, ut novam coloniam emittunt.

220. Crabrones et vespae praeacuto sunt aculeo, quo etiam membranea quaeque integumenta perterebrant.

221. Oestro (tabano, asilo) percitum pecus subsilit et velut rabidum discursitat.

222. Scarabaeorum et locustarum genera complura sunt, quaedam edulia.

223. Canthari, cantharidesque, cantharides rubeae, scarabaei cornuti, papiliones et cicindelae (lampyrides, nitedulae) et hepioli (pyraustae), muliones, etc. volatiles sunt.

224. Cicada foris, gryllus domi cantillant.

225. Formica pusilla est, sed actuosa: semper festucas et micas fert.

226. Aranea (araneus) araneum nexat, idque etiam inauratis lacunaribus annectit.

XX. DE HOMINE.

227. Princeps animantium homo (microcosmus philosophis, quippe macrocosmi epitome) vagiens nascitur.

228. Quem genetrix aut obstetrix fasciis involutum in cunas (quas rursum prorsum motat) reponit.

229. Nutrix vero alma amplectens (amplexans) alumnum suum in sinu reclinem uberibus lactat aut pappis satiat, tum etiam sordidatum abstergit. Pusio ipse lactet.

230. A cunabulis venitur ad serperastra, ubi infans bimulus incessum sibi format, et fari ac balbutire incipit: crepitaculis, pupis et crepundiis ludens.

231. Impuberes cum pubescunt, sonoram vocem mutant, hirquitalliuntque.

232. Ephebi dicuntur adolescentes; mox puberes et adulti, juvenes.

233. Ab infantili et puerili aetate, virilis vergit ad provectam: senilis rugas et canos affert.

234. Vetula annosa (annis vergens) edentula fit: Senecio capularis (depontanus, silicernius), incurvus ac decrepitus est.

235. Ita infantia seipsam ignorat. Pueritia ludicris transigitur, juventus vanis, virilitas laboriosis. Senectus ad priora relabitur.

236. Senes enim bis pueri: et iidem quo magis senescunt grandaevi, eo plus repuerascunt ut plurimum.

237. Mediocri (media, medioxima) statura homo, optimae est proportionis.

238. Nam gigas terriculo est, nanus (pumilus, pumilio) deridiculo: ut enim illum tanquam insuetum terriculamentum aversamur, ita hunc velut abortivum pygmaeum deridemus atque illudimus.

239. Hirsutos quosdam in solitudinibus obvagari, decantatum magis quam compertum est, cum hirsutia belluina videatur.

240. Fauni enim et satyri, si commenta non sunt, daemonia fuerunt.

XXI. DE CORPORE ET PRIMUM DE MEMBRIS.

241. Corporis nostri compages ex ossibus,

cartilaginibus, tendinibus, nervis, carne, musculis, cute triplici, et membranis (involucris) variis coagmentata et consolidata, expressissimum omniscii exstructoris velut signaculum est.

242. Membra cohaerent nexibus perpetuis, in proportione decentissima.

243. Nam quae bina sunt, ex opposito sibi ad latera locantur; quae singula, in medio.

244. In vultuum lineamentis stupenda est varietas.

245. Frons angusta, asinina est: lata, bonae indolis; rugosta, animi anxii; caperata (adducta, friata) iracundi ac tristis; erugata et exporrecta, gestientis nota.

246. Pupilla oculi albugini haerens, perspecilium eminulum est, objectarum rerum imagines

transmittens, non autem speculum repercutiens: quae translapsae, in retiformi tunicula sese depingunt.

247. Hanc palpebrae nictando humectant; cilia vero et supercilia communiunt.

248. Sed hirqui lacrymas et lemas sudant. Cranium autem tribus commissuris (coronali, sagittali), interstringitur. Hoc pericranium, seu nervosa membranula ex meninge exteriori (dura matre), pronascens, succingit.

249. Inter tempora, et nasum (quem alii simum, alii resimum, alii aquilinum (aduncum) habent) sunt genae, iisque subsunt malae.

250. Per nares, ut cloacam, mucus demanat, quem vibrissae detinent, ne exsudet nisi mungantur.

251. Ut adolescens investis est, ita juvenile mentum lanugine, virile barba, labrum autem superius mystace tegitur. Quidam tamen etiamsi consenuerunt (ad extimum usque senium) imberbes sunt.

252. Anterior colli pars, jugulum est (quod in jugulatione praeciditur), posterior cervix.

253. Thorax (pectus) mammis et papillis turgidus, inferne ventrem habet, ad partes latera.

254. Costae, ab axilla coeptae, in hypochondria desinunt.

255. In inguine verenda (pudenda) sunt, circumspecte obvelanda. Ea enim qui nudat, inverecundus atque effrons est.

256. Infra coxas femora (femina) sunt, sub genubus tibiae, sub poplite inferius surae.

257. A suffragine planta

pedis est, talos (calcem, calcaneum), convexum plantae, et solum, cumque digitis hallucem, continens.

258. Tergum superne habet scapulas, inferne lumbos, subsequenter culum (podicem), sessionis gratia natibus (clunibus) circumvolutum.

259. Spina dorsi totius structurae (fabricae) fultura, triginta quatuor vertebris (verticulis) contiguis constituitur, ut incurvari queamus.

260. Manus in se lacertosum (torosum) brachium continet, lacertum, cubitum, volam: quae diducta palma est, contracta pugnus.

261. Digiti sunt quinque, singuli articulos tres, et totidem artuum juncturas condylosque habentes.

262. Pollice premimus, indice monstramus, verpus (medius) prominet: inter quem et minimum (auricularem) annularis est.

263. Unguibus scabimus (scalpimus), laceramus (lancinamus).

264. Sinistra (laeva) tenet, dextra operatur: omnia

apte, nisi quis ipse ineptus aut iners.

265. Sed ambidexter prae scaevoa seu scaevola multum habet: et hic prae manco.

XXII. DE MEMBRIS INTERNIS.

266. Eia, jam viscera (exta) inspiciamus.

267. Alimentum dentibus primoribus incisum, molaribusque commolitum (concisum) manditur (bucca enim molendinum est), mansumque per gulam (oesophagum) (quadrupedibus primo ad rumen, tum ad omasum, post ad pantices, demumque ventriculum sive echinum) ad stomachum demittitur (devolvitur): ubi fit concoctio prima, confectio chyli, seu conversio esculentorum in liquorem cremori ptisanae similem.

268. Nam venae mesaraïcae chylum exsugunt, eumque excrementis crassioribus per intestina tam gracilia (duodenum, jejunum, ileon) quam crassiuscula (caecum, rectum et anum) foras

egestis, quae stercora (merdae, oleta) sunt deferunt ad jecur: ubi denuo fit separatio, sanguinis confectio (dicta χώμυσις).

269. Serosum per ureteres meat ad renes, indeque vesicae instillantur, et fit urinae (lotium), quae meiendo emittitur.

270. Pinguior pars ab hepate rubedinem accipit, et fit sanguis, qui per venas (scilicet portam, cavam) distribuitur.

271. Lien (splen) interim, ut organon melancholico humori proprie dicatum, pertrahit ad se et rursum ejicit melancholiam, vesica fellis bilem (choleram).

272. Pituita (phlegma) per omnia diffluit atque ad intima pervadit.

273. Cor, in pectore situm, primum est vivens et ultimum moriens, utpote vivacissimi caloris.

274. Eo enim continenter bulliens, sine requie quoque palpitat, quemque progenerat vitalem spiritum per arterias quaquaversum didit.

275. Refrigeratur ab adjacente pulmone respirando per arteriam asperam: qua laesa, raucedo et tussis fit, ut et a

clamore immoderato.

276. Praecordia haec ab inferiore ventre septo transverso (seu diaphragmate) disjunguntur.

277. Omentum vero ilia, ut mesenterium lactes, obvolvit.

XXIII. DE ACCIDENTIBUS CORPORIS.

278. Secundum externam speciem quidam sunt corpulenti, obesi et habitiores, alii graciles, macilenti, et frigosi; quidam formosi, alii deformes et turpes.

279. Secundum habitudinem interiorem, vegeti aut morbosi, robusti aut infirmi atque teneri.

280. Crispi non facile calvescunt, rufi difficulter canescunt.

281. Cilones in phrenesin proclives sunt; et si phrenetici fiant, vacerrae includuntur.

282. Praestat (nimio satius est) luscum esse quam caecum (visu orbum), surdastrum quam surdum, haesitantem quam balbum, blaesum quam mutum, claudum quam intortum, luxatum quam mutilatum.

283. Strabo distorte, paetus oblique contuetur. Cocles unoculus est, myops ad dissita luscitiosus.

284. Silones, nasuti acriter odorari; buccones ingluviosi; flacci et jugulis non cavis, bardi, et blitei esse putantur.

285. Verruca, struma, gibbus (gibber), et quodvis

tuber deformant.

286. Similiter et naevi, lentigo (vitiligo), porrigo, petigo (impetigo), mentagra (mentigo), lichen, varix, et omnis macula deturpat.

287. Item, si quis tetanicus sit, aut obstipus incedat, vel cernuus.

288. Calvi aut calvastri sunt, aut recalvi. Horum nonnulli calvitium (calvitiem) sibi decori reputant, alii dedecori ac dehonestamento.

289. Claudicatio a luxatione est: intertrio* ab attritu, et cum primis ex equitatione: reduvia* a phlegmone turgente.

290. Vari sunt, quales bifurcati bacilli; valgi, quales cancrini cirri; vatiae (***vatii, LSJ), qualia attelaborum cruscula. Loripedes autem, compernes, scauri, pansae, prave quidem omnes ingrediuntur, non tamen claudicant.

291. Spado est, cui testiculi (colei) ablati sunt: apella, cui pellicula glandem contegens.

XXIV. DE MORBIS.

292. Ventriculus (a quo aegritudinum origo) inanis esurit, et sitit, oppletus singultit et ructat, crudus escam fastidit.

293. Pallor cachexiam, hoc est valetudinem debilem et incommodam; torpor ac veternus (lethargus), enervatam arguunt.

294. Morborum alii dolorem, alii stuporem, alii pruritum duntaxat, alii convulsiones inducunt; sed recidivi et enervant magis, et plerumque extinguunt. In eis notanda sunt symptomata, crisis, integritas (cessatio a paroxismo), et status (vigor) qui vehementiam habet. Horror est perfrictione major, et rigore minor.

295. Decumbentes, si non plene convalescunt, fiunt valetudinarii: et quod pejus, clinici.

296. Hoc solatio est morbidis: qui multum doluit, dedoluit.

297. Cephalalgia et cephalaea magis inveteratum malum, potissimum si calvaria solidum os fit, aut vertiginem aut delirium aut furorem (maniam) causatur.

298. Odontalgia fit cum parvuli dentiunt aut cum gingivae putrescunt.

299. Lippitudo est caecitatis praeparatio: nec creber aurium tinnitus bonum portendit. Purgabis eas saepiuscule auriscalpio et minus obsurdescent.

300. Gravedo (rheuma) est catarrhi destillatio; asthma, respirationis difficultas.

301. Angina (inflammatio

uvulam et tonsillas angens) ne fauces strangulet, guttur gargariza.

302. Languores et deliquia animi aceto (quod in acetabulis praesentatur) reficiuntur.

303. Diarrhoea, lienteria, et dysenteria effluvio molesta sunt. Tenasmus excernendi conatus sine effectu est.

304. Stranguria, cum micturientes stillatim meiunt, calculi primordium.

305. Tormina (vermina), passio iliaca, et dolor colicus miserrime affligunt.

306. Pleuritis et lumbago minus cruciant, icterus nihil fere.

307. Tumor extumescit et desidit. Non sic hernia (ramex) et therioma, quae tenacissime perdurant.

308. Toxicum (venenum) qui assumpsit, turgescit; sed ei resistit theriaca.

309. Arthritis artuum juncturas (ex interfluxu humoris viscidi) divexat: quae in manibus peculiariter chiragra, in genubus gonagra, in pedibus (qui et pernionibus acerbissime afflictantur) podagra, in coexandicibus ischias dicitur.

310. Febrium querquerarum ephemera est diaria; quotidiana quotidie, tertiana alterno die redit.

311. Quartana, hydrops, phthisis morbi diuturni, sontici, et lethales sunt: illa aegrotationis diuturnitate enecat, iste intercute aqua perimit, haec lenta tabe (pulmonum exulceratione)

consumit et exitium consummat.

312. Ecstasi aut epilepsia laborantes a morbo caduco (comitali, Herculeo, sacro) parumper absunt.

313. Paralyseos, hemiplexiae, apoplexiae (siderationis) praecursorem perhibent esse spasmum. Melancholia, cardialgia, atrophia, peripneumonia haud omnino infrequentes, non tamen facile sanabiles sunt. Erysipelas quidem prae ardore rutilat, ei tamen facilius medicamur. Hircus est alarum (axillarum) virus.

314. Pestis (pestilentia), bubones et carbunculos (anthraces) jaculans, repente (subito) invalescit, ingentesque nationes suo contagio (contagione) vastats funestatque.

XXV. DE ULCERIBUS ET VULNERIBUS.

315. Suppurans ulcus, ubi

abscessit, apostema (abscessus) dicitur; dum rumpitur, pus, tabum (sanies) ex eo profluit: e pure autem cum carne convoluto et concreto fit glandula.

316. Carcinoma (cancer, phagedaena), herpes, gangraena, venerea lues, lepra, vari (exanthemata, boae), papulae, pustulae, more scabiei pruriginem proritant et contactu inficiunt, ideoque contagiosi sunt. Quibus affinis fere est stomacace (scorbutus).

317. Vulnus caesim fit aut punctim, plaga percussione aut contusione: cujus signum livor est.

318. Illud, si neglectim habitum recrudescat, fit purulentum, magisque exulcerat.

319. Quum vomica coit, crustā obducitur, tandem tamen cicatrix superat.

320. Vibices a verbere sunt, pustulae ab adustione, callus ab induratione.

XXVI. DE SENSIBUS EXTERNIS.

321. Caleat an frigeat quid tangendo; humidum an siccum sit, prensando; durum an molle, comprimendo; lene an asperum, attrectando; grave an leve, tollendo periculum fac, comperies.

322. Palpando quaerimus, quod non conspicamur.

323. Atque iste est primus sensus, tactus: quem extima quaeque corporis maxime participant.

324. Gustus (quo simios praepollere volunt) dignoscit sapores.

325. Quomodo quid sapiat, scire vis? Gusta: sed palato haud exsurdato.

326. Saccharum dulce est, absinthium amarum, acetosa acida, piper acre, labrusca acerba, immatura (immitia) mala austera: quaedam plane insipida.

327. Odoratus (quo venaticae caniculae excellunt) odores, qualiter

quid oleat, olfactando internoscit.

328. Moschus et zibethum (qui cruor est, circa umbilicum felis zibethi collectus) fragantiam exhalat, assa vel adusta caro nidorem, morticina foetorem (paedorem).

329. Mucida et situ corrupta, putida; putrida, rancida (cujusmodi lardum esse solet et arvina) sordent, ac foetent.

330. Auditu (quo bene auriti alios antecellunt) tones discernimus.

331. Contrarii sunt: risus et fletus, cachinnus et ejulatus, plausus et planctus, jubilum et gemitus atque suspiria, susurrus et vociferatio.

332. Sonus repercussus et resonans, echo dicitur. Ex collisione (compulsu), stridor aut crepitus; et si vehementior fit, fremitus (fremor), nullus (cum nempe conticemus) silentium. Puerulorum autem ploratus vagitus vocatur.

333. Aspectu colores (quorum albus et niger extremi, reliqui intermedii sunt) discriminamus.

334. Nigrioris autem

gradus sunt: atrum ut pix, fuscum (furvum) ut Aethiops, pullum ut passer, aquilum ut anser, spadiceum (badium) ut castanea.

335. Inter caerulea: caryophyllon dic hyacinthinum, violam janthinam, sugillationem lividam, cyanum cyaneum, felinos oculos caesios (glaucos).

336. Inter viridia: quercetum herbeum, pinetum prasinum, pontum hyalinum (vitreum), eumque undantem (aestuantem) venetum (cymatilem).

337. Rubra sunt: leaena (lea) fulva, vulpecula rufa, minium puniceum, flamma rutila.

338. Lutea sunt: auripigmentum flavum, cadaver exsangue luridum, lupa rava, ceromata cerea, later semicoctus gilvus (helvus).

339. Sub albedine sunt: russus, cinereus, pallidus, lacteus, canus, candidus, niveus, vulgo noti. Sed quaedam sunt discolora (versicolora), decolora.

XXVII. DE SENSIBUS INTERNIS.

340. Ut sentire te sentias, interni sensus dati sunt tres, qui in cerebro (quod sternutando purificatur) resident.

341. Nimirum sub sincipite sensus communis, qui rei visae, auditae, gustatae etiam simulacrum apphrehendit.

342. Hic in somno a vaporibus obstruitur: unde insensilitas (insensibilitas).

343. Sub vertice habitat phantasia, quae discrimina rerum dijudicat.

344. Haec in perpete est agitatione: hinc cogitationes, somnia (insomnia), et multifariae imaginationes (phantasmata).

345. Sub occipitio memoria est, quae apprehensa et dijudicata in futurum usum recondit.

346. Illas rerum icones (sive dudum sive nuper impressas) recogitare reminisci est.

347. Eae si obliteratae sunt, oblivionem vocamus.

348. Quamobrem, quorum constanter meminisse volumus, eorum crebro recordamur.

349. Quod oblitus sum, qui memor est mihi memoret (commemoret).

350. Vigilia nimia hebetat et fatigat quia cerebrum exsiccat. Sopor relevat et recreat quia irrigat.

351. Nec tam impense inedia debilitat quam insomnia. Insomnes enim vigor omnis destituit, comitante haud raro insania.

352. Dormituriens oscitat et pandiculatur; dormitans capite nutat; dormiens stertit (ronchissat).

XXVIII. DE MENTE.

353. Mens in rerum disquisitione rationem consulit, quia intellectu eas comprehendere animus ei est.

354. Cui egregium est acumen, sagit et cito rem perspicit; hebetes tardiusculi sunt.

355. Qui multa inquirit est industrius; qui noscit,

gnarus; qui excogitat, sollers; qui notitiam usu firmavit, expertus; qui uti novit, prudens; qui utitur, sapiens; qui abutitur, astutus et fraudulentus.

356. Contra, qui nihil curat, torpidus est; qui nihil percipit, stupidus; qui nihil perpendit, improvidus.

357. Vera rei apprehensio scientia est; falsa, error; debilis, opinio; ex conjecturis veniens, suspicio; vacillans, dubitatio, impedita, hallucinatio (alucinatio); nulla, ignoratio (inscitia).

358. Cum alterius relationi credimus, fides, persuasio, assensus.

359. Quorum causam et rationem non intelligimus, miramur (et hinc miraculorum exortus). Quae pernoscere volupe est, rimamur: et hoc diligentius quo abstrusiora sunt.

XXIX. DE VOLUNTATE ET AFFECTIBUS.

360. Voluntatis est, bona amare et velle, mala odisse et nolle.

361. Ex accidenti est, si haec placent, illa displicent: tum enim species externa eam decipit, ut eligat deteriora aut spernat potiora.

362. Ecce autem quam subjecta est affectibus! Quibus identidem perturbatur.

363. Absunt bona? Desiderat ea, optat, bene ominatur, anhelat, conatur et molitur quicquid potest. Frustrationem nihilo secius veretur.

364. Hinc desideria, vota, spes, studia, molimina, solicitudo.

365. Antequam adipiscitur, cum taedio fert etiam paulae morae intercapedinem.

366. Adsunt? Gestit aviditate, laetatur, gaudet, jubilat, oblectat se fruendo iis, amittere metuit. Inde hilaritas, laetitia (gaudium), jubilatio, voluptas, conjuncta tamen cum metu.

367. Eripiuntur? Tristatur, dolet, queritur, miseratur: hinc tristitia, poenitudo, querela, lamentatio.

368. Magis vero mala eam inquietant et distrahunt, praesertim si immerito a maleficis incutiantur.

369. Ventura enim abominatur, ac declinat; formidat tamen, tremit, et angitur: hinc aversatio, timor (formido), tremor, et anxietas.

370. Advenientia pavescit, horret, trepidat ad ea, vel stupescit: inde pavor, horror, trepidatio, et stupor.

371. Quum obvenerunt, irascitur, maeret, luget: hinc ira, maestitia (maestitudo), luctus.

372. Aliter fit in alienis bonis et malis.

373. Ibi gratulatur (gratatur) aut invidet, hic commiserescit aut (si perversa est) exsultat et insultat.

374. Boni ignorantia neglectum et aspernationem adfert (quis enim incognita unquam consectatur?); violatio, zelum; satietas, fastidium; turpitudo (siquidem ob malefacta erubescimus), podorem.

375. Maeroris levamen est, si cogites hospitari hic nos veluti fugitivos, nec praecipuos esse in angustiis, sed omnia omnibus accidere.

376. Post lapsum enim nihil in nobis integrum, sincerum: omnia mutila, manca, et obfuscata, uno verbo, misera.

XXX. DE MECHANICIS IN GENERE.

377. Hactenus naturalia. Artes mechanicae (manuariae) sunt, quibus victum et amictum acquirimus.

378. Jam ergo artificum quoque officinae cum ipsis opificiis visendae nobis erunt.

XXXI. DE HORTORUM CULTURA.

379. Hortus vel pomarium est, vel viridarium, vel vivarium.

380. Sepitur vel aggere vel macerie vel plancis (assamentis, tabulis) consertis ex asseribus sectilibus, vel sepe e palis (sudibus), longuriis, ac viminibus vitilibusque plexa; opere topiario ornatur.

381. Hortulanus (olitor) ligone et rutro, bipalioque (pastino) fodit et sarrit, et per pulvinos semina spargit.

382. Arborator seminario taleis, aut malleolaribus virgis (quas non amplius quam sex esse convenit) vel viviradicibus consito. (Concinnitas est et elegantia, si per quincuncem digestae pangantur.) Inspicatos surculos (clavolas) inserit et rigat, scalproque germina (pullulationes) putat (amputat), marra vel irpice (sirpice) vel runcina nocuos coliculos (stolones) excidit, luxuriemque exherbat

eradicatque.

383. Oleum ex olivis aboleario exprimitur: dein saepius decapulatur (depletur) atque elutriatur. Subtus amurca sidit, fraces abjiciuntur, depurgatum lecythis inditur.

384. Apiarius alvearia curat ob mellificii utilitatem, ceramque liquat ac depurat.

XXXII. DE AGRICULTURA.

385. Agricola est qui agrum colit, proventuque annonae et pecunia ex frugibus venditis redacta se sustentat.

386. Cui fundi et praedia meritoria locantur, manceps et publicanus est; qui si decuas (decimas) quaestus sui gratia redimit, decumanus; si portoria, portitor; si pascua, pascuarius dicitur. Cui villa concreditur, villicus et colonus est.

387. Arvum cespitibus depurgatum et subactum, ut sit fertilius fecundiusque, ante sementem stercoratur fimo (laetamine) vel marga.

388. Novale (vervactum), id est requietus ager, feracior est restibili; irriguus, montano et collino; limosus, siccaneo.

389. Araturus jungit aratro boves jugo, non funiculis eos conjugans: unde jugales tunc dicuntur.

390. Tum agitans et stimulo incitans, subarat, iterat, tertiat, seminat, et pectine (rastro) occat, et inaequat liras ac versuras.

391. Inter lirandum vero altera manu tenet stivam ne deliret, altera rallum. Vomere autem buri inserto proscindit sulcos donec absolvatur jugerum.

392. Porca fit transversim ad derivandam uliginem per elices (colliquias).

393. Occam (urpices) in argilloso solo ferream esse oportet; in arenoso, lignea satis est.

394. Ubi segetes fruticescunt, ne a zizaniis suffocentur fruges, sarritione (runcatione) quae sarculo fit opus est.

395. Cum messis appetit, messores illis immituntur falce acuta, qui maturas ac flaventes demetunt, hoc alacriores quo excreverunt uberiores, manipulatimque disponunt, spicilegio egentibus relicto.

396. Colligunt postmodum merga in mergites et colligant tomicibus, superante in campo stipula.

397. Tum vehibus in horrea convehunt, vel acervos congerunt (acervant).

398. Tritores in area flagellis triturant (olim exterebant tribula); linquuntur stramina et

acera.

399. Subjactant exinde ventilabro ut secernatur palea et quicquid inhaeret recrementi.

400. Si quid adhuc superest impuri, cribro cernunt (cribrant) ut fiat frumentum purum quod granariis insertur.

XXXIII. DE MOLITURA ET MOLILIBUS.

401. Antiquitus tundebant frumentum solummodo pistillis in mortario: hinc Ptisana.

402. Deinde pinsebant pilo ruido in pistrino: unde pultes, alica, et alia fressa.

403. Novissime a machinatoribus excogitatae sunt molae trusatiles primum, tum asinariae (jumentariae), tum aquariae et ventosae (alatae).

404. Ubi farina per

saccum cilicinum excutitur, furfuribus foras sparsis.

405. Sed molitor dum molit et similaginem cum pulvisculo converrit, emolumento suo inhiat.

XXXIV. DE PANIFICIO.

406. Pistor massam in mactra, spatha lignea depsit, et in furno excoquit. Fermentatus panis duas habet crustas, medullam intus porosam; azymus cum fine fermento subigatur, densus est.

407. Cupedinarius ac crustularius ex polline cupedias apparant, liguritorum in comessationibus pulpamenta.

408. Illis congeneres sunt placenta atque in his similae, spirae, crustula, lagana, liba, dulcaria,

scriblitae (streblitae), artocreata, teganitae, globuli, boletini, obeliae, tractae.

XXXV. DE PECUARIA.

409. Opilio fistula, pera et pedo, vel flagro (scutica) instructus, ovium agmem (in quo peculium, peculiari charactere insignitum, habet) agit, et pastum educit.

410. Lupus, voracissima bestia (qui famelicus ululat), non greges solum, sed et armenta impetit; a quo molossi ea tuentur (custodiunt), hos autem ab illo millus.

411. Vagi pastores, pascua quotidie mutantes, mapalia sua carris circumvehunt.

412. Mandrae sunt tralatitiae caulae, in quas compelluntur oviculae, si ovile longius absit.

413. Bubulci boves e bubilibus, subulci haris (suilibus) porcos buccina pastoritia evocant.

414. Illi in praesepibus, hi in aqualiculis pastum herbaceum, stramenticium (palaeteum), frumentaceum praebentes, stabula pala expurgant.

415. Vitulus et subrumus agnellus ex ubere colostram (colostrum) sugunt. Ancilla vero mulget, mulctra (mulctrali) lac excipiens.

416. E lactis cremore (flore) confit butyrum; e lacte coagulato caseus, sive is sit vaccinus, sive ovillus, sive caprinus: in quibus tamen Parmensis principatum obtinet, scobina descobinatus. Quod tandem superest, serum est.

417. Vacca praegnans forda (horda) dicitur; nondum foeta, bucula (junix, juvenca).

418. Foenum e pratis

secula desectum et sicilitum, siccatur, rastris (rastellis) corraditur, furcis (furcellis) in metas (cumulos) aggeritur, post in foenilia devehitur aut comportatur.

419. E renascente gramine chordum fit, expediens nutrimentum si laete germinavit.

XXXVI. DA LANIENA (LANIONIA).

420. Lanio (lanius) altilia (vescula enim non sunt vesca (esculenta): ecquis iis vescatur?) in laniena (laniario) mactat, id est jugulat, excoriat (deglubit), dissecat; et in macello venum exponit bubulam (non autem bubalinam), suillam, vervecinam, vitullinam, haedinum: rarenter aprugnam, aut aliam ferinam.

421. Intestina pulpa effarciens, farcimina, ut faliscos ventres, lucanicas (botulos), hillas, tomacula, apexabones, tuceta (isicia): itemque ossas penitas, pernas, petasones et succidias conficit.

422. Adeps non concrescit aeque spisse ut sebum, quia opimior.

XXXVII. DE VENATIONE.

423. Venator arbusta indagine circumcingens, feras in foveas pellicit; aut canum sagacium odoratu per vestigia vestigat, et venatur.

424. Odoratores enim indagant ac nictunt: vertagi persequuntur et assequuntur.

425. Cerva ut in casses et plagas varis tentas et epidromidibus (epidromis) passas incidit, implicatur, irretitur, et interimitur: si evasit, accelerat fugam.

426. Aper spumans et frendens venabulo transadactus interficitur.

XXXVIII. DE PISCATIONE.

427. Piscator in lacu et piscina reti, verriculo, jaculove et tragula in amne sagena et nassa piscatur: hamo (cui esca inditur) ubivis. Fuscina (tridente) confodit anguillas. Excipulis intercipiuntur, in fiscella piscatoria (scirpiculo) asservantur capturae.

XXXIX. DE AUCUPIO SEU AVIUM CAPTURA.

428. Auceps area praeparata, per illices allectas inescatasve aviculas, vel reticulis adobruit, vel calamis viscatis (quos amiti seu perticae aucupatoriae adaptat) implicat, vel tendiculis aut laqueorum transennis illaqueat, aut decipula impedit (intercipit).

429. Oscines quas vita donat, caveae sive junctim sive separatim inclusas ex alveolo (canaliculo) et potistride (potistra) alit.

430. Si qua pedica sese

expedit (extricat), avolat: nec facile eam reprendas, nisi se iterum hisce tricis intricet.

XL. DE COQUINARIA.

431. Promus—condus, vel proma—conda penum et obsonia ex penario (cella penaria, promptuario) profert: sed coquus ab obsonatore coempta frustatim concidit, in foco luculento lebetibus, cucumis (ahenis), et cacabis elixat, verubus in crateuterio versatilibus assat, craticula torret, sartagine frigit.

432. Si quid fervet et bullit, ne ebulliat, trulla confutat. Si spumat, tudicula despumat.

433. Fuscina (creagra) extrahunt fervida, colo (fiscella, qualo) colant.

434. Residua culinae utensilia sunt rutabulum, batillum, foculus, ignitabulum, tripus, radula, crates, trua, alvei, urcei, paropsides (lances, catini,

patinae); quae cum eluuntur, fit colluvies. Labrum autem est, in quo lupini macerantur, ut eorum amaricies edulcetur.

435. Vas ansa prensabis; sed si anceps est, ambigas qua arripias: et magis adhuc si ansatum non fit, ne subvertas.

436. Aves deplumantur, pisces desquamantur, exenterantur, aut exdorsuantur etiam.

437. Assati et frixi salubriores sunt quam elixi et jurulenti, nisi plusculum condiantur.

438. Salsamenta, conditanea, et infumata aegre concoquuntur: atque

eapropter sanitati parum secunda.

XLI. DE POTULENTORUM PARATU.

439. Vinitor vites novellas plantas, traducibusque propagat. Vineam bidente pastinat, et repastinat: palmites pampinosos vitilibus vinctos ridicis (pedamentis) statuminat (palat): paulo post pampinat, tum vindemiat, racematione pauperibus relicta.

440. Uvor dulcis in vindemia ex acinosis uvis in cupa prius calcatis torculari exurgetur: qui e lacu (lacusculo) in cadum, orcam aut seriam translatus mustum, et posteaquam fuerit defaecatus, vinum dicitur: potus exhilarandis maestis accomodus.

441. Annotinum est optimum, hornum nonnihil feculentum.

442. Factitia sunt absinthites, helenites, Hoppocratium, etc. aliaque medicata.

443. Defrutum est sapa; exoletum, vapa; fugiens, quod aetati cedit.

444. Hoc ubi non abundat, mulsum (hydromeli) coquitur: itemque cerevisia (zythus) ex farre tosto (byne) et lupulo.

445. Abditur in cellas frigidiores et obturatur (operculatur) promiturque siphone (siphunculo) aut epistomio.

446. Capacioribus in cupis sapidius est quia non evaporat, praesertim cantheriis alioribus superpositum.

447. Ex inclinato dolio faeces una (insimul) exeunt: et quidem copiosus, si commotes.

448. Ex vinaceis (flocibus) confit lora seu posca, fontana ac puteali (puteana) aqua aliquanto

commendatior.

449. Infundibula ad lagenas et fidelias acuminatas pertinent, quae non nisi guttatim implentur.

XLII. DE AURIGATIONE.

450. Equiso in equili equum capistro alligatum, aut fiscella (camo) si mordax sit constrictum, dentata strigili purgat, gausape insternit. avena quam vanno ventilat, excussis ad ventulum retrimentis cibat, et aquatum educit.

451. Eques ephippio insidens, stapedibus insistit, calcaribus mannum instigat, freno (habena) sive orea pro lubitu flectit (obliquat), pastomide autem coërcet.

452. Antilena, postilena, dorsuale, avertae, aureae, et

phalera, ornatui sunt.

453. Succussator equitem quassat; gradarius molliter, tolutarius (asturco) tolutim gradiens non cespitat.

454. Auriga parippum sellario jugat, antecessores ante se agit.

455. Magnates sejugibus vehuntur, pilentis et carpentis (pampillis). Plebeii quadriga, triga, biga, idque rhaedis et essedis: alicubi etiam cisiis.

456. Onera plaustris (sarracis) trahisque, aegrotantes arcera, delicati tectica transvehuntur.

457. Currus habet axes (qui ut axungia ungantur, succula sustolluntur) et rotas ex modiolo radiis duodecim, apsidibus sex, et totidem canthis contextas, quibus praefixum est embolium.

458. Temonis orae (extremitati) admoventur de helcio dependentia retinacula (sive sint catenae, sive lora), pone autem sufflamen ad sufflaminandum in praecipiti descensu currum.

459. Cum per orbitas levius trahantur vectabula, ne exorbites, respice.

460. Clitellae mulo aut caballo imponuntur, ut per loca praecipita et invia transitum alium non ferentia, onera transferantur.

461. Bajuli vel humeris vel feretro (aerumna de collo suspensa) bajulant, vel unirota protrudunt.

XLIII. DE NAVICULARIA.

462. A transmarinis apportaturi quaedam nautae, mare (aequor) naufragum navigant, ora e prymnesio soluta.

463. Nauclerus gubernaculo assidens clavum gubernat, navarchus imperitat. Alii per pergulas (ageas) et per foros cursitantes ad antennas vela (acatium nempe, thoracium, et quandoque etiam supparum) alligant, eaque ad ambo usque cornua diducta, trajectis per carchesium funibus subvectant, vel contracta demittunt: alii epidromum puppi, dolonem in prora, aplustria in mali fastigio defigunt.

464. Tranquillo salo velificatio non procedit, nisi remiges per transtra ad scalmos considentes (identidem celeusmate per celeusten inclamandi et exhortandi) remigent, vel remulco navim trahant helciarii, vel ubi opus, contis trudendo a brevibus et scopulis propellant navicularii.

465. Nam in illos si incidant, naufragio periclitantur, ni jacturam faciant necessitudine id efflagitante. Idcirco profunditatem bolide exquirunt, ne alicubi adhaerescant et naufragium faciant.

466. Vento minus secundo (adverso) obliquandi sunt sinus carbasorum vel remulcandum est. Procella oborta ne abripiantur a decumanis fluctibus, anchoram rudenti annexam jaciunt atque ita fluctuant et jactantur.

467. Primam navigans (naviculans) (sive corbita, sive celoce sive etiam lembo invehatur, perinde est) nauseam vix effugit, si quidem paulo velocius a flabris aspirantibus impellantur.

468. Navis vacua, praesertim actuaria, quo firmius innatet, saburra oneratur: sed si plus nimio, pessum ibit.

469. Ubi fatiscit (quod multoties fit), nautea per hiscentes rimas illabitur, atque in carinam confluit: unde antlia exantlatur seu sentinatur. Post, ut rimulae omnes stipentur, phalangis in siccum subducitur; et commissurae stupa aut musci coma referciuntur ac ferruminantur, tandemque oppicantur naupegis.

470. Navigatione peracta, actutum navigia in portum appellenda sunt, aut certe in opportunam stationem (navale) deducenda.

471. In navigabili flumine raro triremibus ac liburnicis onerariis, ut plurimum vero lintribus, scaphis, cymbis et

phaselis utimur, qui remis provehuntur, immo et ratibus.

472. Ubi vadum deest, pontone trajiciunt, diciturque trajectus: sed portitor naulum poscit.

473. Alibi fiunt pontes lapidei vel sublicii, et pensiles: itemque ponticuli.

474. Urinatores quaevis profunda tranant submersa perquirentes.

XLIV. DE ITINERIBUS.

475. Viator, quo tendit, recta sine ambagibus proficiscatur, ad deverticula ne divertat.

476. Semitae causa viam ne deserat, nisi tritus sit callis et itineris dux comesve peritus praesto.

477. Avia (devia) et salebras qui metuit, nusquam deviet.

478. Bivium et trivium fallax est: quapropter ne erres, obvios sciscitare, qua eundum? Num hac an illac, prorsum an rursum, dextrorsum an sinistrorsum flectendum sit?

479. Tramites et compita non aeque seducunt.

480. Peregrinari ut absque interprete possis, idioma calle.

481. Peregre ituro ocreae competunt aut perones ob caenum; et petasus (galerus) ob solem; et rheno aut mastruca ob frigus; et lacerna scortea vel penula e coacta lana ob pluvias; et baculus (baculum) seu scipio, quo nitatur: adminiculo enim est.

482. Opus et viatico ad faciendas impensas: vel literis (tessera) collybisticis ab aliquo collybista.

483. Sed et patientia: sub dio enim pernoctare obtingit.

484. Ubi ubi es, quīcum (quocum) sis attende, quid occulte geratur quam sagacissime aucupans.

485. In peregrinationibus enim intuta sunt omnia.

Latrones trucidant, praedones spoliant, piratae arreptos abducunt. His igitur latrocinantibus ac praedantibus ne obvies, cauto opus. Immo ne in hospitiis quidem, praesertim apud caupones, hospes ab hospite tutus est.

486. Ut sarcinam tuam commode gestes, vidulus, mantica, pera (sacciperium), bulga, marsupium (crumena, loculus, funda), denique sinus opus est.

487. Ut expeditior sis, impedimentis ne te aggravato: remorantur enim festinos.

488. Si maturandum (celerandum) est, veredis (celetibus) uti praestat, quam meritoriis equis.

489. E longinquo reducem salvum et sospitem laetabundi tui te excipient.

XLV. DE MERCATURA.

490. Mercatores, bona aliunde allata non absque lucro (quis enim cum damno negotiaretur?) dividunt.

491. In emporiis celebria exercentur commercia: oppidatim mercatus solenes et nundinae instituuntur. Monopolia incolis molesta esse et parum conducibilia notorium est.

492. Et propolae et institores et tabernarii quaestum facientes in cadurcis suis, et circumforanei et scrutarii (grytopolae) cum scrutis suis frivolis negotiatore dici volunt.

493. Et quidni? Ubique sane merx licet (venit), venditor venalem exponit, et indicat quanti: emptor licetur (licitatur) donec

conveniant.

494. Sed qui mercatur, ne se defraudet in emptione, nummorum (qui aurei sunt, vel argentei, vel aerei) teneat valorem: ut oboli, semoboli, teruncii, semissis, assis, grossi, denarii, floreni, solidi imperialis, scutati, coronati, etc.

495. Nec qui vetustus rerum aestimationes investigat, nescius sit talenti Attici, quod valuisse volunt antiquarii sexaginta minas: mina autem valuit centenos denarios (drachmas) seu quadringentos sestertios: sestertius autem duos circiter crucigeros monetae Germanicae.

496. Pretium annonae ingravescit aut remittit prout ejus raritas aut affluentia est: sed nihil carius constare ajunt, quam quod precibus emitur.

XLVI. DE VESTIARIIS

497. Linum et cannabis macerantur in lacunis, et exsiccata frangibulo conteruntur, tum carminantur (caruntur) carmine, remanente ibi flocco, hic stupa.

498. Dehinc netrices penso ad colum applicato fila trahunt (nent), sive rotula sive fuso cum verticillo.

499. Ex fuso fila in girgillum deducuntur, inde in rhombum, ex rhombo glomerantar glomi, et fit tela.

500. Textor conculcans insilia (binae complanatae (aequatae) trabeculae sunt, quae alternatim (vicissatim) consurgunt et recidunt), stamini tramam (subtegmen) subtexit, et ita linteum et carbasum conficit: quod ut candescat, insolatur.

501. Bilix duplicatum, et trilix triplicatum licium requirit.

502. Idem propemodum in lanificio fit: quod artificiosius contexitur.

503. Pectitur lana vel gossipium (bambacium) et carminatur a lanario, netur a lanifica, dein texitur, et pani transeunt in pannum laneum: quem fullo constipat et condensat, tinctor in cortina tingit, quendam saturo, quendam diluto, [et] quendam pertinace, quendam evanido (fugaci) tinctus.

504. Sartor forfice scindit, acu et digitali indumenta suit: sed ne suturae notabiles sint, quandoque et dissuit, rursumque scissuras consuit plicatque.

505. Qui vetera sarciunt (resarciunt) veteramentarii, qui interpolant mangones sunt, ablecta (interpola) venditantes.

506. Coriarius coria lixivio elaborat: e quibus sutor (calcearius) calceamenta in sutrina ad modulum (formulam, mustricolam) subula et filo piccato conficit.

507. Pellio e pellibus pellicia construit.

508. Alutarius alutas praebet; sed omnes hi per ludibrium cerdones audiunt.

XLVII. DE VARIIS VESTIUM GENERIBUS.

509. Vestis ad obtegendam nuditatem e paradiso ejectis data, stulte a phrygione acu pingitur et ad fastum adhibetur.

510. Moles nobis est et remora, dum induitur toties et exuitur.

511. Alii laxa veste gaudent, alii stricta, habitu vario et quandoque segmentato.

512. Vestitus lugubres sunt epomis, calyptra, ricinus (ricinium). Virilis autem familiaris amictus est thorax cum manicis, colobium, subligaculum (femoralia, braccae), toga talaris, lacerna. Chlamys vero, sagum, abolla, laena, paludamentum, caligae

militaria sunt.

513. Femineus: amiculum (amictorium), palla striata, stola, supparus (peplum carbasinum), cyclas, calantica (reticulum, rica), praecinctorium (castula, semicinctium), vitta albens, mitra.

514. Communis: theristrum, indusium, interula (subucula), pileus, galerus acuminatus, pileus nocturnus, tiara, tunica, chirothecae, tibialia, periscelides (genualia, fasciae crurales), calcei (soleas obstragulum [et] corrigias habentes), calones, socci, crepidae, subere mollita sandalia, cothurni (tragoedis cumprimis usitati), et calopodia ferrata, quibus mira dexteritate et incredibili celeritate per conglaciatas aquas labuntur.

515. Omnia, ubi convenit, aciculis, uncinulis (spintheribus), fibulis, nodulis, et globulis connectuntur (nexantur, adstringuntur).

516. Cingulo nos cingimus et discingimus, ligulas nodis astringimus aut solvimus.

517. Pallio amicimur et ornamur.

518. Ornamenta adjiciuntur: redimicula (quibus cincinni et alia redimiuntur), taeniae, fimbriae, limbi, institae, segmenta, syrmata (peniculamenta), lemnisci, laciniae.

519. Item annuli, torques (muraenulae), monilia, armillae (brachialia), inaures (quae auriculae lobo insertae, stalagmia nominantur), aurifabrorum et gemmariorum opera; nec non linteola, muccinia, strophia, sudaria.

520. Bardocuculli naviculatorum, centones

(qui ex paniculis et ex assumentis consarcinati sunt) inopum sunt: qui rurantur, levidensi tunicantur.

521. Gynaeceum suum sibi mundum habet, matronae pedissequas.

XLVIII. DE ARCHITECTURA ET FABRILIBUS ARTIFICIIS.

522. Primitus in specubus (cryptis), cavernis, tabernis, et frondeis tabernaculis, ut et cespitiis (caespitiis), tuguriolis, gurgustiolisque habitabatur: nunc aedificiis distegis et tristegis omnia referta sunt.

523. Haec alicubi excelsa sunt, alibi humilia.

524. In casa exili quis lubens degit?

525. Architectus jactis substructionibus aedificat, adjutantibus fabris, securi et malleo (marculo) opus suum peragentibus.

526. Faber murarius (caementarius) a caemento et saxo, a lapicida (latomo)

reciso, et e lateribus in calcaria excoctis, calceque bene subacta conferruminatis ad libellam et perpendiculum muros fabricatur: quos tectorio incrustat aut gypso dealbat aut opere intestino illigatisque emblematibus convestit.

527. Lignarius (tignarius) faber, trabe ferreis ansis firmata, ad amussim (creta vel rubrica signatam) ascia asciat (segmentis et assulis dissilientibus), terebra terebrat (forat), trochleis elevat, parietes coagmentat, [et] clavis consolidat, quos distorte impactos forcipe dentato, qui bisulcus est, emolitur. Parietinas autem restaurat.

528. Ligna ne cariem sentiat, post plenilunium succidantur.

529. Lignator arbores sternit et ramis truncat, serra reciprocando dissecat, scobe recidente tuditeque cuneum adigit, itaque findit et ubi diffidit strues componit, ut et sarmentorum fasces et decisa virgulta.

530. Scriniarius (arcularius, capsarius) asseres runcina et dolabra edolat, subscudibus coadunat et coarctat, glutine (colla) conglutinat, vernice illinit.

531. Faber ferrarius in ustrina follibus inflat ignem, emollitumque et forcipe prehensum ferrum super incude cudit, ut stricturae emicent, inque laminas et bracteas diducit.

532. Serarius (claustrarius) et polio (politor) lima limat (reliquiae sunt ramenta); planula vero laevigat et polit, ut niteat.

533. Eodem pertinent fabri aerarii, carpentarii

(plaustrarii), stannarii, automatarii: item scandularii, vietores (doliarii), tornatores, vitriarii, et qui restes torquent, restiones.

534. Operarii (operae mercenariae), mercede conducuntur ut ministrent, ut vectibus onera tollant, phalangis volvant, etc.

535. Figulus ex argilla ollas, fidelias, opercula, aliaque figlina fingit.

536. Domus alte fundata, assabre instructa, angulis bene solidata, columnisque stabilita, perstat diutissime incolumis.

537. Alias ruit defetiscens, fiuntque ruinae ac rudera.

538. Vacillantem itaque pilis vel aliis fulcris fulciri, labantem refici aut dirui, collapsam destructamve instaurari (reparari) et renovari necesse est.

539. Domicilium amplum commodam facit

habitationem, arctum incommodam.

XLIX. DE DOMO EJUSQUE PARTIBUS.

540. Ingressurus per anticam in aedes, ne a janua aberres, in vestibulo subsiste, et frontispicium intuere. Demum, si ligula non prominet, ut attracto vecte patescat, pulsa cornice (cantharo, marculo).

541. Si quis per transennam (septum cancellatum) vel per clathros (id est, ferramenta lignave reticulato textu) prospectat, aperiatur roga. Si janitor aperit (patefacit), pedem, ne ad limen offendas, attole; caput, ne ad superliminare allidas (impignas), submitte. Utrinque postes erunt.

542. Ubi intromissus pertransiveris, ostium occlude, pessulum obdendo aut obicem saltem.

543. Cardines ne strideant, aut fores crepent, lente commove.

544. Ex atrio in caetera conclavia aditus est. Per

scalas aut cochleam, ad superiores contignationes (tabulata) penetra.

545. Tectum columinibus incumbit; tignis et tigillis tegulae et imbrices vel scandulae. Culmen stramineum est.

546. Additamenta sunt projecturae, suggrundia, meniana*, procestria, et anteridibus (antibus) innixae pergulae ac podia, ut et coronides. Aquilegia ut plurimum subterranea sunt.

547. Impluvium areola non contecta dicitur, ubi impluit. Per posticum exitus est alio.

548. Sera clave (clavicula) clauditur et recluditur

(obseratur et reseratur).

L. DE HYPOCAUSTO.

549. Hypocaustum (vaporarium), fornace calescit.

550. Fenestrae sunt vitreae ac ligneae, et hae cancellatae (clathratae).

551. Pavimentum fistuca pavitum aut tessellatum est. Laquear (lacunar) tabulatum, idque vel segmentatum (scalpturatum) vel fornicatum.

552. Servandis rebus receptacula (reconditoria) sunt: arcae (cistae), armaria, risci, capsae, capsulae fictiles; transportandis vero, sportae (corbes), cophini, calathi, quasilli, etc.

LI. DE COENACULO.

553. Mensae mappis stratae, disci (sive sint orbes sive quadrae) superimponuntur, ut et salinum.

554. Apponuntur e canistro panis, collyrae, aut bucceae scissae, tum fercula.

555. Invitati convivae a convivatore (convivante) in triclinium (cenaculum) introducuntur.

556. Et ubi super malluvium e gutturnio, aut super pelvim ex aquali, se laverunt, et mantili terserunt, per scamna, vel disposita sedilia, suppositis scabellis, juxtim assident (assidunt), aut accumbunt.

557. Extemplo in procinctu est structor, qui dapes appositas, et aggestas praelibat, et dispertitur (distribuit).

558. Fuscula, pulmenta (pultes), et intritae, cochlearibus, caetera edulia cultro aut furcula (quam manubrio tene) sumuntur.

559. Civiles labia non exerta lingua lingunt, lambuntve, sed mappella (mappula) detergunt.

560. Neque tuburcinantur, nec bolos aut frusta glutiunt, sed mandendo (mansitando) comedunt.

561. Muscae abiguntur flagello (muscario).

562. Depromuntur e repositorio phialae (crateres, paterae) deauratae, scyphi (calices, cyathi), et pocilla quae uno sorptu exhauriri ac educi possunt, vitra, et cululli; eaque proluta et in echino defricata in abaco reponuntur.

563. Patera est patulo orificio poculum.

564. Tum pincerna temetum, quod expromsit cellarius, ex obba vel hirnea (cirnea) vel cantharo, infundit, et porrigit: propinantque alii aliis geniales haustus.

565. Opiparum convivium lautas habet epulas, et matteas (mattyas) aliaque palati scitamenta, et quidem diversos missus: domicenia moderatiora et frugaliora sunt.

566. Assaturis superadduntur in scutellis embammata (intinctus), raphanus et salgamata, olivae, cappares, cucumeres, beta rubra; tandemque bellaria (tragemata).

567. Verum enimvero placida et festiva colloquia, lepidaeque confabulationes, praecipuum sunt condimentum, oblectamentumque.

568. Edaciores jentant, prandent merendam edunt, et cenant: sed qui sedentariam vitam agunt, jentaculo et merenda abstineant, prandio et cena contenti.

569. Ter de die saturari, nimium est: et nocet nisi parce fiat.

LII. DE CUBICULO CUM PERTINENTIBUS.

570. In dormitorio, sponda cubile sistinet. Sed deficiente lecto, storea aut matta substernitur.

571. Strato superinjiciuntur candida lodix, toralia, et cervical. Tegetibus et stragulis nos integimus.

572. Pulvinar plumeum est; culcitra (culcita) tomento aut evulsis plumis farta.

573. Matula vesicae levandae, et secessus (latrina) alvo exonerandae; cubiculo necessaria requisita sunt.

574. Grabatus cum conopeis pro meridiana aut pomeridiana quiete est.

575. Qui supinus cubat et dormit, incubo (ephialte) molestatur; qui pronus, anhelitu.

576. Si edormisti et evigilas, ne obdormias

rursum: expergefactus (expergiscens) expergefac alios.

577. Hiberno (brumali) tempore antelucana diligentia (industria) probatur.

LIII. DE BALNEO ET MUNDITIA (MUNDITIE).

578. Limpida faciem saepius abluere munditiei est; fuco fucare, spurcitiei ac lenocinii.

579. In lavacris, balneis, et thermis, sordes, illuvies, et paedores (squalores) eluuntur. Sudores in assis eliciuntur, adapertis poris.

580. Ubi tamen honestatis ergo (causa, gratia) subligacula (subligaria) et castulae locum habent.

581. Sed et vestimenta lavantur ac mundantur sapone (smegmate), aut everruntur setaceo pectine vel scopula, aut exterguntur spongia. Collaria roborantur amylo.

582. Cilicio et pumice nos fricamus. Vascula stramento (stramine) vel equiseto stringuntur, ut sincera sint; ne, si quid infundas, acescat. Quisquiliae (purgamina, purgamenta) scopis a scopariis deverruntur.

583. Ubi puteos non effodiunt, e quibus (crepidine circumdatis) tollenone et haustro vel situlis hauriant, aquaeductus per tubos et canales aut incilia fieri convenit.

584. Tonsor in tonstrina crines forfice tondet (olim vellebant aut intervellebant, ut et ovium vellera) aut deglabrat novacula.

585. Balneator insuper scarificat.

586. Coma (caesaries) quam Germani, sicut Poloni antias (capronas) alunt, pectine pectitur et comitur. Calamistro cincinni passi, rejecti, et refugi crispantur.

587. Unctiones, suffimenta (suffitus), et odoramenta, aspersionesque ex ampullis voluptuariorum sunt, quibus delibuti fragrant.

LIV. DE CONJUGIO ET AFFINITATE.

588. Conjugium est quum maritus et maritata ut conjuges cohabitant.

589. Caelebs matrimonium initurus, dispicit sibi quam procet et exambiat virginem nubilem (viraginem), si non elegantem aut dotatam, tamen pudicam, illibatam, pudiceque educatam; at viduus viduam. Huiusmodi consortium compar est, et pulchre quadrat.

590. Dos et forma nonnunquam rivales exciunt.

591. Procus quum obtinet ut sibi despondeatur, fit sponsus; et quae nubit, sponsa. Ille suum pronubum (paranymphum), haec suas pronubas habet.

592. A nuptiis maritus et uxor (marita) dicuntur. Postridie repotia fiunt.

593. Qui natam elocavit, socer est, et socrus; qui duxit, gener; quae nupsit,

nurus. Reliqui agnati ex eo se affinium titulo cohonestant. Levir (laevir) glorem compellat.

594. Si connubium non arrideret, permissum erat olim nuptam repudiare, fiebatque divortium. Hodie nil, nisi obitus, et si alteruter adulteret, eos seiungit.

LV. DE PUERPERIO.

595. Ut sexus, ita conjugalis copula thalamusque prolis (posterorum) causa est.

596. Vir in utre liquorem, infantaria (gravida) mulier in utere (matrice, vulva) foetum gestans, uter plus praestat?

597. Haec profecto, quae nisi abortit, filios et filias enititur, quandoque gemelos, raro tergeminos.

598. Puerpera si puellulum peperit, sex septimanis (hebdomadibus) latitare lege tenetur; si filiolam (puellam), bis totidem.

599. Pater gignit, mater parturit, mox partitura. Ambo liberos educant, suaviantur (osculantur), in

sinu gremioque refovent.

600. Vitricus et noverca privignos et privignas non eo modo diligunt quia ille genitor non est, haec non edidit. Detrahunt iis plus quam conferunt. A neutro functioni satis fit.

LVI. DE COGNATIONE.

601. Qui eiusdem sunt progeniei et prosapiae, cognati et consanguinei dicuntur, ut sunt fratres et sorores (praesertim Germani, nam uterinos esse non tanti habetur), avus, et avia.

602. Item proavus, proavia, abavus, abavia, atavus, atavia. Quod supra est, majores vocamus.

603. Collaterales sunt patruus et amita, avunculus et matertera, patrueles, sobrini (consobrini), et amitini.

604. In descendentium serie sunt nepos et neptis, proneptos et proneptis, cum omni posteritate.

605. Sunt qui cum careant sobole ac haeredibus, extraneos adoptant ut bene parta cernant. Sunt e contrario, qui suos ob inobedientiam exhaeredant abdicantque.

606. Superstitibus pupillis (orphanis) et minorennibus tutores testamento dantur, haereditatis conservandae gratia, cuius et posthumi participes sunt, minime vero spurii et nothi.

607. Illi autem si tutela deposita inventaria (repertoria) non edant, de rationibus conturbatis haud inique suspecti sunt.

608. Testanti autem facultas est, facultates suas partiendi, deque iis dispensandi et legandi cui videtur, dimidium (semissem), trientem, quadrantem, sextantem, dodrantem.

LVII. DE OECONOMIA.

609. Quomodo oeconomus, paterfamilias et materfamilias familiam (famulitium) administrare, famuli et famulae obedire debeant, oeconomica praescribit.

610. Herus est qui servum

habet; hera, quae servam; verna, qui servit ubi natus est; mancipium, in quem vitae et necis potestas est; libertus, manumissus.

611. Pensum facienti dimensum suum debetur, diurnum, menstruum, annuum.

612. Liberis (praesertim morigeris) parentes multa indulgent. Indulgentia tamen, si nimis blanda est, natos segnes ac degeneres facit.

LVIII. DE URBE.

613. Urbes et castella muniunt moenia, aggeres, valla (vallos), propugnaculaque.

614. Intervallum (interstitium) habet fossam. Pomerium intro est, qua civibus ad moenia patet accessus.

615. Porta habet claustra sua, valvas, repagula et cataractas.

616. Plateae lapidibus sunt stratae, quae si

utrinque contiguas aedes habeant, vici dicuntur, ut et forum cum porticibus ne lutosae sint ambulationes.

617. Angiporti (angiporta) ut plurimum impervii sunt.

618. Suburbiis oppidum ampliatur, turribus (quae in summis metis bracteam versatilem superimpositam habent) decoratur, potissimum si lapide structae sint et fastigiatae (cacuminatae).

619. Non cuncti incolae privilegiarii sunt, sed indigenae et municipes.

620. Ex his quidam a censu et oneribus publicis immunes sibi privatim vivunt.

621. Peregrini et inquilini sunt vectigales.

622. Templum, senaculum, armamentarium, aerarium, granaria civitatis robur sunt.

623. At cisternae, horologia, scholae bene ordinatae, belli regiminis indicium ac documentum.

624. Pone praetorium custodia poni solet; in recessibus, foricae.

625. Diversoria, cauponae, popinae, pro advenis parantur; asyla (refugia) pro sontibus; xenodochia pro pauperibus; nosocomia (valetudinaria) pro aegris.

626. Basilica est augusta aedes, vel domus.

627. Specula in editiore loco sit, vigiles autem vigiles.

628. Vicini ac propinqui mutua sibi officia (ministeria) debent. Convenae aliunde confluunt.

LIX. DE TEMPLO.

629. Aedituus campanarum pulsu coetum ad sacra convocat.

630. Ubi conventum est, cantorum chorus ad pluteum psalmos et hymnos (cantilenas spirituales) decantat.

631. Concionator (ecclesiastes) e suggestu (pulpito) concionaturus Spiritum Sanctum invocat, textum Biblicum (e Bibliis) authenticum, ejusque mysteria et alia mystica concionando interpretatur; scripturas utriusque Testamenti (instrumenti) ex libris potius canonicis quam apocryphis citat; ad contritionem et poenitentiam (resipiscientiam) juxta

decem praeceptorum (decalogi) tenorem hortatur; contrita corda satisfactione meritoque Christi crucifixi solatur: hoc scilicet modo Evangelium praedicans, et Catholica religione auditores rite imbuens.

632. Peracta precatione (oratione) festa indicit et concionem (quae quo fequentior, eo charior) dimittit.

633. Nonnunquam catechizat (hoc est, periclitatur catechumenos), baptizat ad baptisterium, alibi cum alibi sine exorcismo, ubi susceptores sunt arbitri initiationis. Synaxin sacram seu Eucharistiam ministrat.

634. Absolvit poenitentes, a Sacramentis arcet impoenitentes, hypocritas conscientiae suae committit.

635. Encaeniae et anniversariae feriae (exempli gratia compitalia) solemnitate debita biduo, triduo, octiduo celebrantur.

636. Ceremoniae non apud omnes eaedem sunt, nec ordinandi et initiandi ministros mos idem. Sed disparitas haec innoxia est.

LX. DE ECCLESIA.

637. Parochus (curio) legitime accitus est suae paroeciae inspector; illius autem antistes, totius dioecesis.

638. Praesules (praepositi), abbates (archimandritae), et priores cucullatis monachis monasteriisque (coenobiis); abatissae, monialibus (vestalibus); sacellani, sacellis; diaconi collectis et eleemosynae praesunt.

639. Primitiae et decimae sacerdotibus (presbyteris) offeruntur. Eremitae

(anachoretae) eremum inhabitant.

640. Archiepiscopi, episcopi, et orthodoxi mystagogi in conciliis (synodis) schismata et miscellas sectas componunt. Haereticos, blasphemos, cum asseclis heterodoxis, et temerariis novatoribus, apostatasque, ab Ecclesiae unione excommunicant. Doctrinae canonem constabiliunt. Christianismum autem (cuius professionem spontaneam adamat Servator noster) violenta coactione et correctione proferre aut suffulcire non allaborant. Hoc enim si non atheismi, certe aut hypocriseos, aut martyrii mare longe patens atque inundans aperit.

LXI. DE ETHNICORUM JUDAEORUMQUE SUPERSTITIONIBUS.

641. Pagani (gentiles, ethnici) sacrificuli in delubris, lucisve suis, sacrificia, libamina, et hostias (victimas) super aras (altaria) immolabant, thura libabant et adolebant, et sic idolis suis operantes (sacrificantes) lustralique aqua sese lustrantes et hinc

ficte litantes, piacula expiabant. Sed abominatio illa fuit.

642. Profanum apellabant, ceu minus sacrum, quicquid extra fanum esset non consecratum; augustum contra.

643. Pontifex infulatus adytum (sacrarium) introibat. Flamines thuribulo (acerra) suffiebant, cymbalis, tintinnabulis, nolis, crotalisque tinnientes.

644. Vates (mantes) eorum, sagae et piatrices vaticinabantur, et futura praedicebant, non ex numinis afflatu (inspiratione) ut prophetae Israelis sed ex auspiciis, auguriis, haruspicina, sortibusque (sortilegiis) superstitiosis: inde auspices, augures, harioli, aruspices, sortilegi dicti.

645. Hinc hariolari et augurari, pro divinare usurpabant.

646. Habebant et oracula, verum erronea, a Vejove profecta.

647. Indigetes seu

demortuos heroas divis accensebant, anathemate ferientes aut plane internecantes suae superstitionis derisores.

648. Iudaei in synagogis praeputia circumcidunt, Sabbato feriantur, et maledictis spurcissimis impetunt Messiam nostrum. Veteres Anabaptistae, et eius commatis maleferiati homines fanatici erant.

LXII. DE CURIA.

649. In curia senatus consessus suos, et de republica curas agit.

650. Asservatur ibidem matricula civium (leucoma, album) et tabulae publicae actaque civica (breviarium).

651. Consul aut proconsul deliberanda proponit, consulares et senatores sententias dicunt, pedarii (pedanei) superiorum placita assensu probant ut succinctior sit deliberatio; ille tandem concludit.

652. Notarius vel secretarius cancellis septus acta consignat. Et ita quisque suo munere fungitur.

653. Ministratores illis sunt apparitores, stratores, accensi, scribae, et praecones.

654. Plebs in tribus distributa suos habet tribunos, per quos plebiscita feruntur ad ratihabitionem senatus consulto.

655. Habent et opifices collegia seu curias suas, ordinis causa: ubi novitius artificium professurus censoribus et curionibus dat specimen. Romae autem tres erant ordines: senatorius, equestris, et plebeius; cui opponitur patricius.

LXIII. DE IUDICIIS.

656. Duobus de familia herciscunda aut de quacunque controversia disceptantibus, tertium intervenire necesse est, qui litem dirimat aut de quo altercantur diribeat. Alias rixae et contentiones, intemperie litigandi incrudescente, in infinitum ibunt.

657. Aut igitur arbitrum sibi vel judicem selectum (compromissarium) deligant, quorum arbitrio acquiescant utrinque. Aut sectentur forum, et experiantur jure per causidicos: praesertim compromissi, vel commissionis, vel amicabilis compositionis pacificis mediis rejectis.

658. Qui adversario dicam scribit (impingit), citat et arcessit eum ad praetorem (praeterquam nefasto die), insimulat, et accusat noxiae.

659. Ad actoris petitionem, pacificatione (quae ante omnia contentioso judicio praeferenda est) frustra et in vanum tentata, accersitur reus, qui vel ipse vel per procuratorem (mandatarium) comparet. Accusatio et excusatio percipitur cognosciturque. Si diffitetur, admittuntur probationes vel per instrumenta vel per testes, et illos quidem juratos, si autoritas per se non sufficit.

660. Advocatus seu patronus clientes (utpote qui se in clientelam et patrocinium eius contulerunt) ne deferat sed defendat, ex aequo tamen et bono ne rabula audiat.

661. Vitet et iudex praejudicia maximopere, neque favore (gratia) vel malevolentia (odio) praeoccupatus, nec misericordia flexus, nec largitionibus corruptus, neque timiditate aut aliorum offensa deterritus, vel personarum respectu motus, errorve aut mentis perturbatione (contricatione) implicatus, huc aut illuc propendeat. Sed nude secundum probatorum evidentiam ex juris norma, atque aequitate rerum decernat.

662. Si assessores adsunt, praesidis est suffragia colligere; illorum ferre libere, sed juste ut sontes damnentur, insontes absolvantur.

663. Nam decreta et

edicta consensu facta retractare ac rescindere indecens est.

664. Causae decisio ut promulgata est, ocius executio fiat, nisi condemnatus protestetur et ad tribunal superius provocet (appellet). Ibi justitio comperendinationi aut etiam sequestrationi locus est.

665. Sed et vadantur quandoque litigatores, ut vadimonium obeuntes sese sistant.

666. Interdum interceditur sententiae, et dilatio adhibetur propter intercessiones, et vadium fidejussiones. Sed quod quis spondet, praestare tenetur.

LXIV. DE MALEFICIIS ET SUPPLICIIS.

667. Dum petulanter peccatur et peccata cumulantur, in delinquentes animadvertendum est, manifestoque sceleratis aut mors infligenda aut minimum mulcta irroganda, ne impunitas in licentiam abeat. Qua porro

deteriores fiunt.

668. Ad castigandos, coercendos, atque compescendos improbos ac inobedientes virgae sunt, flagella (mastiges), compedes, manicae, numellae, cippi, ergastula, carceres, tormenta, patibula:

ut per lictores et carnifices facinorosi rapiantur, vinciantur, constringantur, verberentur, torqueantur et excrucientur, aut etiam letho afficiantur desperati.

669.

- Fures enim, saccularii (manticularii), et depeculatores suspenduntur;
- moechi et homicidae (percussores) decollantur;
- latrones, piratae, sicarii, et sacrilegi crurifragio plectuntur (quondam cruci affigebantur);
- parricidae cum serpentibus culeo insuti et aquis submersi suffocantur;
- anus veneficae, lamiae (striges), et incendiarii rogo cremantur;
- perduelles (rei perduellionis) quadrigis in diversum actis discerpuntur, bonaque

eorum publicantur (confiscantur);
- calumniatores maligni elinguantur, insigniores capitaliter puniuntur;
- prostibulis impudicis cauterio stigmata inuruntur;
- qui surrepta clanculum receptant, lavernionibus ipsis aequiparantur.

670. Colapho seu alapa caedi ob quidvis contigit. Talitrum jocosum est.

671. Supplicii mitigatio fit vel relegatione, vel proscriptione, qua cum infamia quis relegatur.

672. Exul in loco determinato exulat, exterris vagatur, profugus nullibi consistit.

LXV. DE STATU REGIO.

673. Potestates esse, omnium interest, ne potentior minus potentem opprimat. Sed quum unus rerum potitur, monarchia dicitur, et ipse monarcha (quanquam Caesares collegas sibi legere soliti sunt). Imperator a

septemviris (electoribus) eligitur.

674. Qui si ex legum praescriptio regnat, rex est; si ex libidine (ut quod libat, liceat) etiam sub corona sceptroque, tyrannus.

675. Sedes eius in metropoli est, ubi in solio sedet eburneo (ex ebore fabrefacto), bysso (sindone), purpura (coccino), trabeaque acu picta magnifice vestitus, aulicorum vero caterva stipatus.

676. Qui vel sunt consiliarii tum caeteri tum intimi, vel praefecti ut aulae magister, ensifer, dapifer, pocillator, praegustator, magister stabuli, cancellarius suos amanuenses (a manibus) habens, secretarius, cubicularii, atrienses, celeres (a pedibus).

677. Alibi habet, aut aliorsum legat vicarios, satrapas, quaestores. Publicanos et legatos, qui diplomate regio insctructi, res expediunt.

678. In defunctorum locum substituuntur (sufficiuntur, subrogantur) alii, qui successores dicuntur.

679. Regia aulaeis (peristromatis), tapetibus, picturisque regaliter refulget personatque vel concentu vel instrumentis musicis.

680. Fabulatores, moriones (nugigeruli), gnathones, sycophantae aularum appendices sunt. Eunuchorum usus desuevit (obsolevit).

681. Majestas invidiae obnoxia (invidiosa) est, sed clementia praesidii vice erit.

682. Non tam principem satellites tutantur, nec tam locupletant fisci reditus aut

repositi thesauri (gaza), quam subditorum amor.

683. Angariis igitur, tributis, et exactionibus ne exhauriantur. Congiariis potius et donativis demulceantur et deliniantur.

684. Imperandum sic populo, ut illi parere lubeat. Obsequia coacta periculosa sunt.

LXVI. DE REGNO ET REGIONE.

685. Regno sunt liberi ordines, statutorum vinculo inter se colligati.

686. In arduis negotiis (causis) concientur comitia, sed e primatibus et proceribus (optimatibus), ducibus, comitibus, baronibus, et nobilitate. Rustici iis non intersunt, sed ruri occupantur et comarchis obsequuntur.

687. In territorio suo quilibet magistratus sancire potest quod vult. Sed velle non debet nisi quod publice expediat.

688. Ditio (dominium) est, ubi quis dominatur; districtus, ubi jurisdictionem habet; provincia, quam devicit.

689. Gentes finitimae de oris, confiniis et limitibus ambigunt plerumque. Sed si limitent fines et paciscantur, foedus est, quod perjuri temerant violantque.

LXVII. DE PACE ET BELLO.

690. Pacatus status optatissimus est. Sed aliquando nisi vi armorum obtineri nequit.

691. Siquidem turbatores factitiosi et clancularii, clandestinas factiones ac conspirationes (conjurationes) disseminant; et cum conjurarunt, tumultus ac seditiones concitant, quae nisi sedantur, bella intestina erunt.

692. Hostis externus extrinsecus irrumpit, adversus quem bello defensionis causa suscepto opus est.

693. Id per fecialem denunciatur, aut per caduceatorem pax petitur si quis se imparatum aut hostili potentiae imparem arbitratur.

694. Imbellis et imbecillis nequicquam bellare (belligerare) occipiet.

695. Apparatus enim bellicus multa deposcit: militem, qui scribendus (auctorandus), armandus, et in diribitorio lustrandus est, commeatum, auxilia, dapsilesque sumptus.

696. Mature ergo stips cogenda, sicut et cibaria (victualia), et praestituendi qui erogent.

697. Tum congregandus et ordinandus exercitus per legiones, cohortes, vexillationes, turmas,

praeficiendique decuriones, centuriones, tribuni (chiliarchi), quibus adduntur optiones, omnibus denique imperator.

698. Tirones intermiscentur veteranis. Velones et dimachae* cum peditatu vel equitatu se conglomerant. Lixae, calones et caculae (ut mediastini) ad servitia adsciscuntur.

699. Armaturae satis erit, si tectus sis lorica, galea (casside) cum cudone, scuto vero, seu clypeo (ancili, parma, pelta, cetra) et hasta sis instructus, quibus dimices. Cataphracti* tamen circumquaque loricati sunt.

700. Classis navalis etiam uncos aduncos, recundosque (harpagones) hamasque poscit.

701. Gladius accomodatur ad latus, vel baltheo appenditur, ut e vagina

stringatur promptius, evaginatusque recondatur capulo tenus.

702. Sagittarii e pharetra sagittas promere, arcum nervo tendere, ingruentesque sagittando protelare consuescant.

703. Sclopetarii sclopeta nitrato (tormentario) pulvere, plumboque alite onerent, post aptato dracone (martulo) displodant, sed ad scopum prorsus collimantes.

704. Expeditione suscepta castra metari, tentoria paxillis figere, munitionibus sese vallare, excubiis circummunire, et strategematis priusquam acie pugnare opus est.

705. Emittendi subinde sive armati, sive inermes speculatores et exploratores (corycaei), quorum in militia insignis usus est, ut et tesserae (symboli) qua sui se recognoscunt. Hemerodromi sub noctem reversionem faciunt (remeant).

706. Excursiones, vel

pabulationis quum frumentatum itur vel praedae causa, fiunt agminatim (catervatim), non sine populatione idque saepe hujusmodi, ut ne in rutis quidem (quod dicitur) et caesis quicquum residui permaneat.

707. Induciae si panguntur, dantur obsides.

708. Ad proelium educta copiae, vel in cuneum coguntur, vel in phalangem (quadratam aciem) alis munitam.

709. Vexilla in medio ferunt signiferi, quos antesignani cum spathis (romphaeis) praecedunt.

710. Tympanistae (tympanotribae), tibicines, aeneatores classicum canentes, tubarum et lituorum (cornuum) (quorum hi flexi, illae directi aeris sunt) ingeminato clangore atque tympanorum strepitu ad alacritatem inflammant (incendunt). Post dimicationem receptui cantant (canunt).

711. Velites usitate pugnae initium velitando faciunt. Mox toto agmine concurritur.

712. Eminus quidem lapides fundis et catapultis, tela balistis, glandes tormentis et sclopis (stlopis), jacula (spicula missilia) amentis ejaculando.

713. Cominus autem, sarissis et lanceis mucronatis (cuspidatis), hastisque et bipennibus magno nisu vibratis transverberando; caestibus, clavis, calis, aclydibus (tragulis) proturbando; frameis, pugionibus pungendo et confodiendo; ensibus, machaeris (sicis), acinacibus (harpis) caedendo.

714. Fit strages cruenta, cadunt promiscue hinc et hinc, ejulatu et boatu horrendo ac tremendo.

715. Conflictu durante succenturiati ex insidiis supervenientes a tergo adoriuntur (invadunt), aciem disturbant. Fugant, insectantur, contrucidant.

716. Illi terrore panico perculsi partim se dedunt, aut capiuntur; partim fugiunt et dispersi palantur.

717. Civitas rebellis et arx castrumve (quo se clade affecti et profligati recipiunt) circumsistitur, obsidetur, undique circumvallatur, angustatur, et machinis muralibus oppugnatur.

718. Obsessi cum praesidiariis propugnantes si erumpunt repelluntur, et impetu majore debellantur.

719. Expugnata ante ultroneam deditionem urbs diripitur. Aliquando et aboletur, ad internecionem exciditur, desolatur, et funditus evertitur.

720. Munimenta (procestria), si quae antea fuerunt occupata, recuperantur.

721. Victores adepta palma, spoliis et manubiis onusti, trophaeis erectis, ovantes, et paeana concinentes cum triumpho redeunt a certamine.

722. Ubi strenui ob heroica facinora insignibus condecorati nobilitantur; proditores, turbarumque auctores plectuntur; transfugae et desertores multantur; saucii sanantur; captivi redimuntur a redemptoribus, aut permutatione liberantur et

postliminio redeunt.

723. Ad extremum stipendiis (quantum quisque meruit) exsolutis, miles exauctoratur atque exarmatur, emeriti rude donantur. Qui pro patria occubuere, adorea afficiuntur.

LXVIII. DE SCHOLA ET INSTITUTIONE.

724. Quoniam literati ad omnia habiles esse, idiotae vice versa parum societati humanae conferre deprehenduntur, scholis (phrontisteriis), ubi rudes erudiantur, opus est.

725. At hae non sunt, ut fatui opinantur, carnificinae, sed ludus; dummodo discipulus docilis, calidum, cordatumque nanciscatur praeceptorem.

726. Ille enim si discit sponte, percontatur (quaerit) avide, et auscultat attente. Hic si docet lubenter, informat provide et inculcat assidue. Uterque eximio perfruitur delectamento.

727. Quod et paedagogi, ludimagistrorum adjutores, aliique quibus salaria (didactra, minervalia)

persolvuntur, attendant.

728. Adjungenda tamen institutioni disciplina, censura et ferula, ne vel dissolutio, vel desidia surrepat.

729. Qui monita (monitiones) non moratur, vapulet.

730. Cathedram docentes conscendunt; subsellia discentium sunt.

731. Calamo (cujus crena scalpello (scalpro) temperatur) scribimus in chartae vel membranae paginis. Stylo in pugillaribus (codicillis) ut expungi possit.

732. Si quid formator studiorum dictat, excipitur. Idemque mendas (soloecismos) quas in curia fudit emendat, commonstrans quod vitiose positum, adeoque dedocens quod dediscendum.

733. Memoriae quod mandare vis, relege et repete tecum frequenter: non cursim, obiter, et perfunctorie, sed rebus intentus, ita inhaerebit. Palmarium autem esto, gnomas ex Bibliis tirunculis

instillare.

734. Repetitio tacita est, recitatio clara, examen quotidianum vel extraordinarium.

735. Si feliciter proficere vis, quicquid modo comprehendisti, statim et e vestigio alteri enarra.

736. Decet enim te praeclarum praemonstratorem quacumque praeit studiose imitari, condiscipulos itidem certatim aemulari donec adaequaveris aut (solertia nempe fretus) viceris.

737. E trivialibus scholis, quae diligenter frequentandae sunt, promoventur classici gradatim ad gymnasia, ubi exercitia fervent. Inde ad academias (Lycea, Athenaea), quae baccalaureos, magistros, et doctores creant.

LXIX. DE MUSEO.

738. Idoneus musis locus solitarius est, a turba remotus, ubi studiosus bibliothecam, pulpitum, atramentariam cum calamario (graphiario) cultelloque scriptorio habebit.

739. Libellos (codices) munde tractet, quos non permultos sed selectos obtineat.

740. Quorsum enim, amabo, numerosa et in tomos divisa volumina, quorum indices vel catalogum vix perlegit possessor?

741. Lituris eos ne maculet. Asteriscis ad marginem notatis reminiscentiam sublevare nemo vetat, quin imo consultum est.

742. Si quid incidit, evanescere (excidere) ne patiaris. Annota protinus non in rejectaneas schedas vel pittacium sed in palimpsestum (membranam deletitiam), indeque in diarium vel adversaria, quae continuo penes te aut in promptu (obviam) sint. Opistographum utrinque

exaratum est.

743. Lucubranti ad lychnum, cereus pro sebacea candela conducit. Cui accendendo ignitabulum (ignarium, chalybs) cum fomite (suscitabulo), silice, et suphuratis adsit.

744. Tedae fumant et fumigant, qua de re lucubrationibus insigniter officiunt.

745. Candelabrum (lychnuchus), sit pensile, umbraculum viride, emunctorium praesto, quo identidem emunge, ne ellychnium obumbret, et fungum, ne foeteat, opprime.

746. Proditurus lucernam absque laterna ne feras, facibus (faculis) non fidendum.

LXX. DE GRAMMATICA.

747. Grammaticus literas orthographice juxta calligraphiam et etymologiam pingit (majusculis sola periodorum capita, et emphatica), syllabas copulat, dictiones (vocabula) flexiles comparat, movet, declinat et conjugat. Phrases

syntactice construit, et significationes (quid et quomodo significent) enucleat, sermonemque interpunctum legitime pronunciat.

748. Ancillantur huic librarii et typographus, eiusque operae, qui e loculamentis typos depromentes coagmentant, prelo subjiciunt, libros excudunt. Absolutisque editionibus bibliopego (glutinatori, compactori librorum) compingendos tradunt: quos bibliopola venundat.

LXXI. DE DIALECTICA (LOGICA).

749. Dialectus (logicus) ratiocinans quid de quo dici possit et quare pervestigat, ambigua distinguit, obscura declarat, effati cuiusvis certitudinem examinat; tractationes (diexodos) intricatas liquido explanat, atque in sectiones (pericopas) discindit.

750. De quocunque axiomate, themate et quaesito (zetemate, problemate) disserens, de quaestionibus dubiis in utramque partem argumentando disputat, argumenta et consequentias syllogismis argute innectit, methodoque apta et apposita omnia digerit.

LXXII. DE RHETORICA ET POESI.

751. Rhetor disertus formulas discendi conquirit, ad facundiam (eloquentiam) stylum exercet, variat et colorat verba tropis (metonymia, ironia, metaphora, et synecdoche), illa nempe a nativo significatu ad alium assimilatione quadam effictum transferens.

Orationem figuris (schematis) tam dictionum (quarum decem recensentur) quam totidem sententiarum expolit: idque

vel geminatione, vel iteratione, vel agnominatione euphoniam consectans, vel logismo aut dialogismo auditorium permovens.

Actionem denique gestibus animat.

752. Facundus orator in panegyri declamaturus, aliquando abrupte auspicatur. Saepius exordio praemisso, sese insinuat, benevolentiam captans. Post, causam ex statibus (conjecturali, definitivo, juridiciali) investigatam, oratorie proponit et dilucide. Tum confirmat persuasoriis rationibus valide, illustrat exemplis prolixe, tametsi non dilatet, vel amplificet, nec digrediatur abs re. Objectiones refutat (refellit) exacte, sed considerate. Epilogo qua praemeditate, qua ex tempore perorat.

753. Proverbia (adagia) et dicta (apophthegmata), ut et comparationes, orationem luculenter exornant: quam etiam nervosam vocamus quoties strictim et sententiose, comptam vero quoties Latine, hoc est, pure emendateque rem enunciat.

754. Sed poëta e prosa (soluta) ligatam faciens, versus et rhythmos concinnat eleganter; carmina (metrum) modulatur decenter; nuptialia carmina (epithalamia), funebria carmina (epicedia), propemptica*, inscriptiones (epigrammata), anagrammata*, etc. fingit ingeniose. Qui si excellit, laurea coronatur.

LXXIII. DE MATHESI ET PRIMUM DE ARETHMETICA.

755. Mathematicae disciplinae pariter sunt utiles et subtiles.

756. Arithmetica numeros (decades, hecatontades vel centurias, chiliades vel millia, myriades vel decades millia*) computat, qui invicem compendiose addantur, subtrahantur, multiplicentur, dividantur: sive id fiat cifris, sive calculis (abaculis) super abacum. Sed ruricolae per decusses, duodenas, quindenas, vicenas, et sexagenas supputant.

LXXIV. DE GEOMETRIA.

757. Geometra quasi ludibundus figuras contemplatur, et metitur distantias, prope an procul absit (distet) aliquid.

758. Ad amussim (regulam) ducit lineas (puta rectas, vel obliquas, non curvas, spirales, aut volutas) ad normam angulos, circino vero circulum, cuius punctum medium, centrum, circuitus seu ambitus, circumferentia

(peripheria) appellatur.

759. Conus turbinatus est; cylindrus teres; cubus quadratus; prisma laterosum; globus rotundus, externa superficie convexus, interna concavus.

760. Circularis figura absolutissima ac divinissima est, omnia complectens. Nihil habet asperitatis, nihil offensionis, nullas incisuras, nullos anfractus, nihil eminens, nihil lacunosum.

761. Omnis dimensio fit per triangulum (triquetrum). Pondere, mensura, numero Deus omnia fecit.

LXXV. DE MENSURIS ET PONDERIBUS.

762. Mensurae continuorum sunt granum, digitus, palmus, spithama, ulna, pes, passus, orgyia (id est, quinque vel sex pedes), decempeda, stadium, milliare, leuca. His metimur omnia.

763. Liquidorum: culeus, amphora, urna, congius, sextarius, hemina, quadrantal (quartarius), acetabulum, triental, cyathus, ligula.

764. Aridorum: medimnus (sex modii Romanorum), trimodium, modius, semodius, quartale (choenix), cotyla.

765. Pondera sunt: centenarius, continens ut plurimum libras zygostaticas centum, libra (pondo, as), semilibra (semissis), quadrans, uncia, duella, sicilicus, sextula, drachma, scrupulum. Unde emergunt dupondium (bilibre), tripondium (trilibre), quadripondium,

etc.

766. Si quid a libripende (zygostate) in bilance ad sacoma appenditur (penditur, libratur), examen quod scapo exit et per aginam sese agitat, pensita an stateram* aequet, ut aequilibrium sit.

767. Trutina monetariorum est. Statera lanificarum* est portatilis libra, altera parte uncinum habens, altera pondus, quod centro admotum plus, amotum minus ponderat.

768. Si quid superadjicitur (superpondio adaugetur) auctarium est (mantissa).

LXXVI. DE OPTICA ET PICTURA.

769. Opticus radios visus et visibilia objecta (unde ichnographia,

orthographia, scenographia, totaque sciagraphia dimanat) scrutatur, cur alia sint pellucida, alia opaca, alia perspicua, alia obscura discernens, et juxta id conspicilia efformans.

770. Hinc pictor ad exemplar vivi effigiem delineat, penicilloque discretis pigmentis linit, variegat, interundat. Encaustice aurificum et figulorum, encausto sua opera exornantium, picturae species est.

771. Statuarius statuam sculpit et caelat, et super basi (stylobate) collocat. Si immanis est, colossum dices. Si perelegans, polycletium opus.

772. Solaria (sciaterica) gnomone, clepsydrae fluore (defluxu) horas demonstrant.

LXXVII. DE MUSICA.

773. Musicus melodias (melos) canit, et post praeludia (praecentiones) instrumenta pulsat.

774. Symphonia est plurium concentus quorum consonantia (harmonia)

grata est, dissonantia absurda (absona).

775. Organum pinnis tactilibus et fistulis constat; cithara, nablium, testudo (chelys), lyra, sambuca, [et] pandura chordis quae collabis (epitoniis) intenduntur et remittuntur.

776. Fides plectro (pectine) ut resonent plectuntur.

777. Utriculus (tibia utricularis) ab utriculario inflatus et crembalum discrepantes edunt sonos.

LXXVIII. DE ASTRONOMIA.

778. Astronomus siderum motus considerat, astrologus eorundem efficaciam et influxus.

779. E fastis (ephemeridibus) constat a Natalitiis Christi Pascha recedere ut minimum trimestri, Pentecosten a Paschate prope bimestri, inde Adventum circiter semestri.

780. Illic sunt Ianuarius, Februarius, Martius, isthic Aprilis et Majus, hic Iunius, Iulius (Quintilis), Augustus (Sextilis), September, October, November; December postremus est.

781. Quilibet istorum mensium in calendario Romano suas Calendas, Nonas, et Idus habuit.

[1642 ed.]* Visum est heic pro pueris adnotare versus mnemonicos (memoriales):

Triginta Aprilis, Juni, Septemque Novemque,
Uno plus reliqui, viginti Februus octo.
Prima dies mensis cujusque est dicta Kalendae:
Sex Nonas Majus, October, Julius et Mars,
Quatuor at reliqui: tenet Idus quilibet octo:
Inde dies alios omnes dic esse Calendas.
Quas retro numerans dices a mense sequenti.

782. Intra triennium (trieterida) accessio fit mensis intercalaris (embolimi), id est, decimae—tertiae lunationis. Lustrum Iulianum quadriennio quoque completo bissextilem annum reducit.

LXXIX. DE

GEOGRAPHIA.

783. Geographus et cosmographus, regionum (etiam quas ipse non peragravit) situm describit, quae sint in continente, insulis, peninsulis; quae maritime, quae in meditullio, et quonam tractu; sub qua zona et climate vel parallelo; quos habeant hi aut illi accolas (paroecos) et quibus terminis (finibus) ab illis dispescantur et disterminentur; quos antipodes, perioecos, antoecos, etc.

LXXX. DE HISTORIA.

784. Quum res gesta narratur, historia est. Quum autem ficta, fabula.

785. Illas historicus recenseat, has annalium monumentis (chronicis) inserere capitale sibi ducat.

786. Et ut pateat genuina non suppositia esse, rem simul cum circumstantiis in commentaria referat.

LXXXI. DE MEDICINA.

787. Sanis optima et maxime salutaris medicina diaeta est quia securissima et sine violentia.

788. Ne bibas vel edas nisi siti et fame stimulatus (quod saliva ad conspectum cibi palatum titillans innuet). Ita valebis et vigebis.

789. Quocirca appetitum praestolare jejunus.

790. Sed et invaletudo, si te incessit, abstinentia et quiete curatur, quod advertant qui non nisi saturi jejunant, nec nisi operatione fracti quiescunt.

791. Frictiones, fomentationes, embrochae, venae sectiones, cucurbitae, emplastra, malagmata, dropaces, cataplasmata, linimenta, cerata (cerota), nec non odoramina, suffimenta, et omnia forinsecus superimposita partim demunt tormenta, partim mitigant et leniunt. Ut et apophlegmatismi et collyria.

792. Remedia digerentia, purgantia (cathartica), evacuantia, sudorifera, [et] corroborantia efficacius medentur sive sint potiones, apozemata (decocta), sive pilulae (catapotia), sive illinctus, etc.

793. Adversus obstructiones alvo ciendae applicantur enemata (clysteria), vel balani (suppositoria) vel globuli. Antidotis (alexipharmacis) venena, amuletis fascina pelluntur. Haec etiam verbulo praefiscini.

794. Ex inspectione lotii et arteriae pulsu pertentato indicinam petunt vel conjecturam faciunt medici, praesertim diebus criticis et anno climacterico. Salsum in hos scomma est, solis licere impune occidere. Utinam non verum!

795. Gregales eorum sunt chirurgi et pharmacopolae. Hi pharmaca, unguenta (chrismata), serapia (syrupos), eclegmata (electuaria), condita, extracta, pastillos, trochiscos (orbiculos), [et] morsellos praeparantes in myrotheciorum loculis, forulis (thecis), pyxidibus (pyxidiculis), [et] alabastris sigillatim reservant. In praescriptionibus hisce utuntur notis, ne nescius sis:

g.	Granum.
Э	Scrupulus.
℥	Uncia.
ʒ	Drachma.
℔	Libra.
S.	Semis.
qt.	Quartarius.
M.	Manipulus.
P.	Pugillus.
q. s.	Quantum satis.
q. l.	Quantum libet.

LXXXII. DE ETHICA IN GENERE.

796. Virtus in mediocritate consistit. Vitium est cum in excessu tum in defectu. Excedere enim et deficere transgredi utique est.

797. Si quis peccat

incogitantia, delictum (lapsio) est; si voluntarie, malitia; si studio, nequitia; si malitiose (maligne), scelus; si enormiter et spissius, flagitium; si ut aegre faciat alicui, perversitas.

798. Et talia qui patrat (designat) perditus est. Quem nec piget nec pudet, errati.

799. Qui perperam agere susque deque habet, pravus est. Contra, qui se a malo prohibet, probus: omnimode impollutus abhorret, detestatur et exsecratur omne impurum.

800. Consuetudo vitiosa sensim irrepit, cui sero obsistitur postquam invaluit. Quandoquidem radicata raro extirpantur.

LXXXIII. DE PRUDENTIA.

801. Ex dignitate unumquodque aestimare prudentiae statumen est, ne res maximi momenti postferantur (posthabeantur) et nullius pensi ac titivillitio vix dignae magni pendatur.

802. Antequam inceptes quidpiam, operae pretium est accurate pensiculare utrum debeas et possis et utrum e re sit necne, ne frustra (incassum) labores.

803. Sis cautus et providus, prospice finem, provide viam atque modum, et attende occasioni: praesertim si quid paraturus es, ubi praecauto opus est.

804. Nam insipientis, stolidi, et dementis est inconsulto [et] sine intentione certa ferri; insani, stulti, et vecordis illicita appetere; perdeliri, vesani, et furiosi (lymphatici, furibundi) impossibilia suscipere; imperiti et inconsiderati negligere opportunitatem.

805. Ubi inter plurima datur optio, deliberandum diu quod statuendum semel; supervacaneis vero supersedendum.

806. Et quicquid instituis consulta exquisite. Itane, an

secus satius sit post exsequere celeriter, sed caute.

807. Circumspectus etsi de eventu considit eumque praecipit, circumspectat tamen, ne sese praecipitet.

808. Quia usu venit, ut tardus velocem (celerem, pernicem), antevertat. Pedetentim igitur promoveat.

809. Quod abscondi debet, non palam venditat. Abstrudit, non obtrudit.

810. Quod ei non certo constat, affirmare (asserere) aut negare cavet; nedum ut asseveret aut inficietur.

811. Nam ut credulitas, ita diffidentia noxia (damnosa, detrimentosa) est. Verum longe magis, pertinacia et pervicacia.

812. Si quis ergo aliquid enarrat, suadet aut dissuadet, adhortatur vel dehortatur, non est contumax, nec praefracte repugnat, nec obstinate contendit, sed obsequitur.

813. Praesagiens quippiam adversi praevenire censet melius quam praeveniri. Atque hoc sapientiae proprium est.

814. Praepostera enim

cautio est, post acceptum ictum demum circumspicere.

815. Et dum quisque suarum rerum satagit, ille sibi nequaquam deest.

816. Vafer atque subdolus versute nimis versat omnia. Suspicax est dolosus.

817. Veterator astu imponit incautis et praeter caeteros bonis, qui deceptu faciliores sunt.

LXXXIV. DE TEMPERANTIA.

818. Depravatio nobis innata (ingenita) perquam multa concupiscit, sed temperans cupiditates moderatur.

819. Sobrietas est continentia a superflua alimonia.

820. Gulosus et catillo ligurit et pitissando sorbet. Helluo (epulo) cum comessatoribus suis vorando sese ingurgitat et crapulatur. Lurco (barathrum, gurges, vorago) comessando sua decoquens ac dilapidans, nepos et decoctor audit. Omnes autem mera

abdominis mancipia sunt.

821. Compotores et compotrices meracius hauriunt, seque benignius invitant quum estur de symbolis, quas alii persolverunt.

822. Veteres temperabant merum aqua et victitabant simplicissime. Nunc quot gulae illecebrae, tot ad perniciem irritamenta.

823. Ebrius enim et bene potus noxam (poenam) habet crapulam; ebriosus tremorem et scotoma. Sobrii atque abstemii mente valent, temulentos amentia dementat.

824. Ubi potores inebriati brute bachantur, ibi titubatur, screatur (excreatur), vomitur, meitur (sit honos auribus), peditur, et cacatur.

LXXXV. DE CASTITATE.

825. Castus est qui se libidine vel fanda vel nefanda non contaminat. Lascivire enim belluinum est.

826. Caeterum non adulteria solum, incestus, stupra, scortationes et concubitus illegitimi, sed et omnis opica et venerea salacitas, basiationes (basia, suavia), immo cogitationes immundae et obscoenae impudicitia sunt.

827. Adulter (moechus) extrarium (alienum) polluit torum, scortator suum. Incontinens pellicem (pellacam) vel concubinam sibi adsciscit. Ganeo per lupanaria grassatur. Meretrices (scorta, prostibula) pellaces prostant, et pudicitiam suam prostituunt. Lenones (balliones) atque lenae lenocinantes, alios in suis fornicibus inquinant (foedant).

828. Vah propudia! Foedi et exsecrabiles penitus omnes.

829. Moratur, imo insanit, qui deperit feminam impudice.

LXXXVI. DE MODESTIA.

830. Modestus verecunde agit, procacitatem defugit.

831. Non frivolus est, ut ut quadantenus blandus et comis: non loquax aut morologus sed taciturnus.

832. Nec tamen morosus aut torvus sed gravis: severus, non saevus.

833. Nihil immoderate laudat vel vituperat (redarguit, culpat, reprehendit). Neminem traducit, cavillatur, aut diffamat. Ad opprobrium neutiquam silet.

834. Immo nec pejerat, nec dejerat, nec jurat temeriter. Si vero juraverit, juramenti (jurisjurandi) servantissimus est.

835. Nemini adversatur importune, aut facessit molestiam, aut scandalo (offendiculo) est. Nec quenquam sciens volensve contristat.

836. Famam et rumores non vulgat sed percontatur

prius scrupulose, iisque nisi crebrescentibus exploratoque cognitis, assensum non accomodat.

837. Curiosus ardelio ingerit (intrudit) se et immiscet ubi eius nihil interest, etiam quae celantur eliciens.

838. Locutuleius verbosus est, nugator facta infecta loquitur (blaterat), garrulus aniles ineptias blatit, futilis arcana effutit, sophista (cavillator) captiosus est, momus omnia carpit et sugillat.

839. Consideratus non quidem elinguis est, sed tamen non insulsus blatero. In garritu enim multo vanitas.

840. Submissus demisso, non elato aut tumido animo est. Non sibi arrogat quod non habet, nec aliis sua derogat. Non ambit et anhele aspirat ad fasces, purpuram, diadema, aliasque dignitates. Nec sua profuse jactat, aut ostentat, aut extollit, aut in iis

gloriatur, aut se insolenter effert aliisque praeponit, sed submittit potius et deprimit. Ideoque exaltabitur.

841. Praeconia vulgi non affectat, ut abjecti quidam plebicolae, nec sibi anteferri alios moleste fert.

842. Festivi joci, leporesque et allusiones facetae urbanos decent. Rusticitas barbariem redolet.

843. Scurrilitas summopere discavenda, nec minus assentationes parasiticae.

844. Cavillatio virulenta, sanna postica sannionibus reliquenda.

845. Renidere et blade ridere morati est, cachinnari incivile.

LXXXVII. DE AUTARKEIA.

846. Avarus per fas et nefas ditescere annititur, cum tamen superna benedictio Domini ditet.

847. Et cui usui in immensum coacervatae (cumulatae) divitiae, malorum invitamenta et irritamenta cum male parta male dilabantur?

848. Adeo desipiunt divites quidam ut bonis affluentes et cistas pecunia, scrinia cimeliis, et cameras supellectile confertas possidentes, egestatem timeant: videlicet in copia inopiam, in abundantia imo redundantia penuriam.

849. Tu si pecuniosus es tibique opes affatim suppetunt, egenis inde suppedita. Sin minus, etiam de modico imperti, si non largiter saltem liberaliter.

850. Satius enim est liberalem esse quam nimis parcum, et elargiri beatius quam acceptare.

851. Frugalis paucis contentus est. Non tenax quidem est, sed parsimoniae tamen navans operam.

852. Frugalitas, quantum sit vectigal si luxuriosus pervideret, fastu et luxu patrimonium non prodigeret.

853. Pauperat enim dispendium; compendium opulentat.

854. Tu ergo quidquid accipis et expendis, in codicem accepti ex expensi refer.

LXXVIII. DE JUSTITIA: ET PRIMO COMMUTATIVA.

855. Iustitia suum cuique tribuit.

856. Ergo qui cum alio transegit et quicquam promisit (pollicitus est), condixit (recepit): sive ultro et sua (suapte) sponte sive exoratus, et quibuscunque conditionibus aut exceptionibus, ei standum est pactis et promissis firmiter.

857. Qui stipulanti adstipulatus est, obligavit se, sit illud licet in leviculis.

858. Depositum reddendum est, non abnegandum, non supprimendum.

859. Nil quod alterius est tibi eo insciente vindica (assere) aut usurpa.

860. Quod utendum accepisti, idem restitue (redhibe), non aliud: et quidem, quoad eius fieri potest, absque detrimento.

861. Quod mutuo datum (mutuatium) est, pro eo aliud licet remittas, paris tamen aestimii.

862. Si quis a te mutuatur, ei mutua et commoda. Chirographum tamen, vel arrhabonem, seu pignus, vel praedam aliamve cautionem postula.

863. Quia ob mortalitatem debitorum, quin et fidem lubricam, cautela opus est.

864. Qui supra sortem (summam primitivam) foenus (usuras) exigit, sive unciarum* (centesimam [per mensem], duodecim pro centum [per annum]) sive semunciarum* (semissem, sex pro centum), non creditor est sed foenerator (danista). Pessimus autem et nequissimus, qui anatocismis debitorem devorat, quod nefarium.

865. Iniquus vero sibi ipsi est qui alieno aere ita se obruit, ut versura solvere vel auctionem facere et tandem argentariam dissolvere (foro cedere) cogatur.

866. Proinde debita (nomina) quam ocissime exsolve, et apocham (acceptilationem) qua acceptum tibi referatur flagita.

867. Furta, rapinae, sacrilegia, peculatus, plagium, [et] abactus aeque in illo mandato, *Non furaberis*, interdicta sunt.

868. Privari enim et orbari rebus suis nemo debet. Qui contra aliquid committit, repetundarum tenetur.

LXXXIX. DE JUSTITIA DISTRIBUTIVA.

869. Praemiis et poenis in officio continentur omnes.

870. Ergo qui laudabiliter agit, collaudationem (applausum), commendationem, promotionem, [et] honoraria meretur. Qui secus, expostulationem, reprehensionem, vituperium, probra, et castigationem. Sed pro personarum tamen discrimine.

871. Qui nolens et inscius maleficium admisit commiseratione dignus est. Simplicitati igitur id imputa, non opprobra rigide. Qui data opera facinoris se alligat iure meritoque punitur; qui alieno instinctu et impulsu, non omnino excusatur.

872. Afflictionem afflictis ne auge, sed suppetias

ferendo minue quum eas implorant.

873. Adjumento qui eget, eum obnixe petere, obtestari, obsecrare, supplicare, numne (numquid) pigebit?

874. Superbus mendicus nil emendicat. Importunus vero flagitator odiosus est et repulsam feret.

875. Quum impetraveris quae rogasti, gratias age (refer).

876. Quod quis non rogatus largitur, modeste primum recusa. Sed pertinaciter ne respue, ne contemnere (aspernari) videaris tibique ceu ingratitudo exprobretur (objectetur).

877. Gratitudinis grades sunt, beneficium (beneficentiam) agnoscere, laudare, pensare.

878. Munem (officiosum) esse et munera remunerare (retribuere) opulentorum est.

879. Acceptis hospitibus xenia, necessariis strenae mittuntur.

880. Conspicuos et dotibus singularibus

antecellentes honora, reverere, et suspice. Neminem licet invalidum despice.

881. Prosis omnibus, obsis nemini, fausta precare universis.

XC. DE FORTITUDINE.

882. Magnanimus est qui secunda nec non adversa indifferenter ferre potest.

883. Nihil vulgare admiratur. Ad repentina (praesertim panica) non consternatur. Labores ad se attinentes non detrectat, et quibus se laboribus addixit, eos alacriter subit strenueque urget. Pericula inevitabilia si imminent (impendent, instant), intrepidus adit et animose suffert, audaciam modo et temeritatem refugiens.

884. Propterea quod coepit continuat. Fessus tamen et lassus paulum interquiescit, ne operam perpetuans defetiscatur ac succumbat.

885. Pusillanimus ex adverso prosperis intumescit, calamitosis subsidit et animum despondet, inopinis percellitur, ad quemvis strepitum effeminate trepidus et querulus est, mutire vel hiscere vix audet.

886. Inter fortem ergo et ignavum (pigrum) quantum interest! Ille munia (partes) sibi commisa solicite agit, hic negligenter; ille sedulo, hic socorditer; ille enixe, hic remisse; ille accurate, hic defunctorie; ille quiete, hic proterve et praecipitanter; ille nihil cunctando, hic omnia procrastinando; ille sine intermissione (pausa) in proposito decoro pergit, hic desultorie tergiversatur et restitat. Uno verbo, ille viget ubique, hic torpet ubique.

887. Desidibus et otiosis semper feriae sunt. Etiam profestis diebus juxta ac feriatis otiantur et vagantur.

888. Navus (gnavus) etiam in otio negotiosus est et pigritiae fugitans.

XCI. DE PATIENTIA.

889. Aerumnosam ac miseram conditionem deplorare quid prodest, si non datur in melius commutare aut ex ea eluctari?

890. Patiens gemit, lacrimatur, flet, non autem plorat, ejulat, lamentatur,

quiritat, aut aegrimonia fastidiosa se emaciat (emacerat).

891. Injurias ulciscendo non rependit aut retaliat, sed aequanimiter tolerat, extenuans potius quam exaggerans.

892. Indignatur quidem indigne factis et malevolo obloquitur, sed non effervescit in vindictam (ultionem), nec vehementer invehitur aut stomachatur in quenquam. Infensus est alicui, non infestus.

893. Iram cohibere, ignoscere, et condonare culpam, parcere etiam inimicis sedati animi est; exardescere, fremere, furere, minari, maledicere, diras imprecari, impotentis et sui non compotis.

894. Impos enim sui est, qui eo usque excandescit, ut se reprimere nequeat.

895. Generosus autem animus mavult mitis esse

quam atrox, mansuetus quam ferus, benignus quam truculentus (trux), palacabilis quam dirus.

896. Saevitia enim, immanitas, et crudelitas (quam mulcere non possis) belluina est. Necessitas autem durum telum.

XCII. DE CONSTANTIA.

897. In honesto instituto immote atque firmiter persistere constantiae est; non perseverare, levitatis.

898. Sed heus, aliud est constantem, aliud pervicacem esse.

899. Si quis te bonitati deditum labefactare indeque divellere attentet, obfirma animum et obstina usque dum obstacula perrumpas et perfringas.

900. Caeteroqui rata irrita reddere dedecet.

XCIII. DE AMICITIA ET HUMANITATE.

901. Si conversationem tuam ei quicum versaris vis esse amabilem, esto inferioribus humanus et affabilis, erga aequales officiosus, superioribus venerabunde obediens. Ita inibis gratiam.

902. Si quem convenis aut praeteris, amanter salutare, salutantem vero resalutare, discedentem abs te tibique valedicentem aliquousque comitari, ne dedignator.

903. Interroganti responde placide, saltem annuendo vel abnuendo (renuendo).

904. Loquentem ne interpella. Nescienti tamen aliquid si tibi succurrit, suggere eum qui te opperitur, ne morator.

905. Cuicunque gratificari potes ulla re, ne refragator aut gravator, vel gratis (gratuito) si expetat opitulans.*

906. Si quis indiget consilio, consule; si consolatione, consolare; si subsidio, subveni et auxiliare, nec moras nocte; si suffragio, suffragare. Sic omnium demereberis benevolentiam et favorem. Aegrotos autem visitare et solari praecipue theologorum est.

907. Laesit te quis? Connive, et suffundes eum rubore. Si poenitet fecisse, da veniam, et oppido eum tibi devincies ac obstringes.

908. Si quem ipsemet

offendisti, eum alloqui (affari), pacare, placare, iram ejus deprecari, eique reconciliari, ne pudeat. Non dicis ergo, sed serio.

909. Simultatem inveterascere non sines, ne in odium transeat.

910. Contubernales et convictores concors unanimitas condecet. Qui enim aliter in contubernio vel in convictu una versabuntur?

911. Dissensiones ac dissidia quin intercedant quandoque et oboriantur haud est possibile. Sed concordia redintegranda est tolerantia mutua, et dissidentes per ultro citroque commeantes proxenetas conciliandi, ut sopitis discordiarum flabris unanimes et perseveranter concordent.

912. Felices successus habet aliquis? Ne limis eum specta. Fave illi potius. Infortunium? Commiserare. Misericordis enim est miserorum misereri.

913. Veracitati imprimis stude. Mendacio nil tetrius. Qui comminiscitur quod mentiatur exosus est.

914. Si quid tibi innotuit quod pervagatum non est, ne enuncia antequam percrebrescat. Multo minus si secreti quid commissum est divulga, ne resciscat illud a te alius, etiamsi curiose percontetur. Tace, inquam, mussa (mussita). Taciturnitas tua nemini incommodabit, te vero apprime commendabit.

915. Inter hilares tetricus ne sis, nec tamen effuse laetus.

916. Nec in alios dicax esto. Si quid sermocinando lepidi ac festivi admisces, sales sint, non cavilla; allude, non vellica, ne quem praesentium lacessas, absentium calumnieris.

917. Nam jurgari et de lana caprina (quod ajunt) rixari (vitilitigare) agrestium est ac vitilitigatorum; criminari et deferre, susurronum et scurarum; convitiari et contumelia afficere (convitiis urgere, verberare), nebulonum.

XCIV. DE CANDORE.

918. Cum quo necessitudo (familiaritas) tibi est, erga illum apertus sis sine fraude (techna) doloque (fallacia). Amicum enim fautoremque fraudare et fallere, quae gloria?

919. Fideli socio fidus esto, nec clam illo quasi furtim in ejus fraudem quicquam occipe. Nam versipellis qui perfide agit sibi perditionem machinatur.

920. Si quid in quopiam taxandum est, non clam illo fiat sed coram in os, modo tempestive absque acrimonia et amarulentia.

921. Ab amicitia nihil alienius assentatione.

922. Conspicaris crimen? Ne dissimula, sed mone, increpa, objurga illius reum. Etenim cur id te non cernere simules?

923. Si proximus deliquit, aperte corripe et corrige. Adulari versutorum et impostorum est.

924. Si quis utilia loquitur, assentire. Sin inutilia, ne assentare.

925. Palpum et offucias insidiosis ac perfidis relinque; deblaterationes ac nugas loquaculis et nugivendis. Tu candide, sincere, et prudenter omnia age atque loquere.

926. Veritatem ingenue fateri ne verecundator, prout ejus tibi conscius es. Cur enim adjurari velis?

927. Quorum tibi nondum exploratus est candor, eis familiarem te non exhibebis. Caeteroquin contemptum incurres (despicatui habeberis).

928. Ignotis blandiri noli, ne te sibi insidiari existiment et imposturam extimescant.

XCV. DE CONVERSATIONE ERUDITA.

929. Cui ab occupationibus vacat, vadat ad congerronem. Eum tamen cui invisus es ne invisas, sed missum facias.

930. Cujas sit dilectus sodalis, nobilis aut ignobilis, ignominiae tibi ne ducas, dummodo sit frugi, et ad ingenium tuum congruat. Infamibus ne te

conjungas.

931. Sodalitia dissoluta et nauci devita. Vitiant enim mores.

932. Docti deambulationibus delectantur sive meditandum est sive confabulandum.

933. Cum in aprico spatiari taesum est, considetur in umbra.

934. Nae pulchrum et scitum est, cum dissitis colloqui et quidvis significare posse non per nuncios sed per internuncias literas.

935. Antiqui in tabellis ceratis (ut deteri aut deleri scriptura posset) exarabant, et cum iis tabellarios mittebant. Nobis papyrus et atramentum commodius inserviunt.

936. Epistola longa complicata ne legi queat, nisi ab eo cui destinatur, obsignatur sigillo, resignanda (nisi intercipitur) illi ad quem inscriptio spectat.

937. Cognomen intus subscribitur una cum

praenomine et agnomine, si tanti sit.

938. Schedula non sigillatur.

XCVI. DE LUDICRIS.

939. Ne labascant fragiles vires aut elanguescant, a seriis quandoque cessa et cum coaetaneis (dispares enim non bene sociantur) defatigatum te ludicris recrea et relaxa.

940. Spectacula enim delectant, commotio vegetat.

941. Facetiis, dicteriis, ac aenigmatibus certare ingeniosum est:

pila,

harpasto (qui minor est folle et major paganica),

impostoria,

sphaera,

in sphaeristerio,

conis,

trocho,

turbine,

tubulo sambuceo (quo elisa glande stupea strepitum cient),

globulis,

myinda,

par impar,

oscillo (oscillatione),

basilinda,

apodidrascinda,

cindalismo, etc. puerile,

chartis (tabulis) lusoriis,

talis (tesseris), alea, fritillo (pyrgo, turricula), aleatorium,

micare digitis Italorum.

Ascoliasmus empusae est. Latrunculis (quibus quidam privilegiarii rusticelli Saxonici in Ducatu Brunswicensi praecellunt) ludere operosum.

942. Ubi si quis ad incitas redigitur, actum est de eo.

943. Choreis et tripudiis lascivi se exercent, ibique ridiculas gyrationes rotant lascivia petulci.

944. Grallator grallis gressus spatiosos divaricat.

945. Luctatores (athletae) et petauristae sane perquam audaculi sunt:

audaciores adhuc funambuli (schoenobatae, neurobatae).

946. Cursores a carceribus ad metam curriculo festinant, et primus brabeum aufert.

947. Alii designant (praetendunt) lineam, quam simul ac attigerunt consistunt protinus. Qui ultra procurrerit aut cis (citra) eam substiterit, ludum perdit.

948. In circo equitando, in agone luctando et reluctando uter alterum supplantaret concertabant.

949. Gladiatores et pugiles in palaestra (arena) congrediuntur, lanista directore.

950. Cum duo digladiantur, est monomachia: et quidem internecinum duellum si ad alterius internecionem.

951. Gesticulator (agyrta, praestigiator) actionis mirifica volubilitate (agilitate) oculorum aciem praestringit, et frustratur spectatores. Sed praestigiae sunt, non miracula.

952. Mimus et histrio personam alterius exprimit,

persona (larva) ut plurimum obvelatus.

953. Comoedia perplexum actum repraesentat, sed cum jucunda catastrophe. Tragoedia tristem habet exitum.

954. Theatra et amphitheatra tam temporaria quam ad perpetuitatem exaedificata in propatulo sunt. In illis scena sipariis velatur. Orchestra spectationi primariorum, cavea, promiscuae plebeculae dicatur. Pulpitum in proscenio actoribus scenicis accomodatum est. Lucar ab inspecantibus datur.

955. Bacchanalia larvati et lymphati peragunt.

XCVII. DE MORTE ET SEPULTURA.

956. Moribundorum speciale indicium est stertor lethalis, lethargus, et ocelli concidentes.

957. O mortales, quotusquisque vestrum reputat ab hoc puncto aeternitatem pendere?

958. Nam ut exspiraveris, interusurio vitae finito, confestim anima ad coelos vel Tartara migrabit.

959. Funus funestis ritibus adornatum, id est, a pollinctore pollinctum, lugubriter indutum, capulo (loculo, arca) conditum, sandapilae impositum, a vespillonibus effertur.

960. Fiunt exsequiae coemeterium versus, pompa funebri: et sepelitur, hoc est, infertur sepulchro (conditivo) atque inhumatur (humo mandatur).

961. Prisca antiquitas exanima (demortua, lethata) corpora exstructo rogo (pyra) in ustrina concremabat, conditis urna cineribus et odoratis liquoribus large conspersis. Inde sepulcra busta sunt dicta.

962. Eriguntur cippi et epitaphia, epicedia cantantur. Parentatur etiam solemniter sed non nisi optime meritis encomioque evehendis.

963. In gentilismo conductae praeficae plangebant et capillos laniabant, lessis* et neniis lugubribus elogia denati enumerantes.

964. Et ne manes oberrarent, justa (parentalia) inferiis et feralibus epulis faciebant.

XCVIII. DE PROVIDENTIA DEI.

965. Atque ita mors suo interventu finit omnia.

966. Omnia enim temporalia fluxa, decidua, momentanea, ac transitoria sunt. Exoriuntur et occidunt, nascuntur et denascuntur, succrescunt, decrescunt, et intereunt plane.

967. Etiamsi aliquid stabile videatur, vetustate ipsa atteritur, et decedit.

968. Vicissitudinibus subitaneis subjacent omnia.

969. Atheus tamen est qui temere volutari autumat res nostras. Fatali lege divinitus sancita succedunt omnia.

970. Fors et fortuna nihil sunt, nisi confictae a gentilibus voculae.

971. Fortuitos quidem et improvisos casus esse concedo, sed nostri respectu, non providentiae, quae minutissima etiam nutu suo dirigit.

972. Nam et capillos nostros numeratos esse testatur salvator, ut ne quidem unicus absque Dei voluntate perire queat.

973. Ea propter insolitas mutationes, ostenta, prodigia, et portenta antecedunt.

974. Insunt ergo omina rebus.

975. Sed usquequaque ominosa praesagia captare superstitio est. Si tibi Dominus aliquid maniferstare (revelare) dignabitur, non te latebit.

976. Operae pretium facturus pius esto, et sine intermissione ora. Non te derelinquet ille qui aeque praedestinavit quod cras, perendie (perendino die), et deinceps (posthinc) de te futurum sit, ac quod heri, pridie, et abhinc usque et usque factum est.

977. Fatum tuum ne anticipa, sed exspecta.

XCIX. DE ANGELIS.

978. Produxit et

invisibiles angelos, eosque innumeros (innumerabiles), aeternum numen ad regenda inferiora sibi administros.
979. Non quod opis esset indigus, sed quia sic est placitum.
980. Constituerat hos in coelo supremo (empyreo), sed quidam desciverunt (defecerunt) ab eo per superbiam, deturbatique sunt ad infernum. Quem et Orcum et Erebum et Avernum antiquitus jam olim ethnicismus appellitabat.
981. Qui in sua integritate permanserunt, ita perroborati sunt, ut abscedere a vero et prolabi amplius non possint.
982. Circa thronum creatoris sui millia millium (myriades) adstantes eum venerantur, adorant, celebrant.
983. Amandati obeunt mandata, legationeque functi revertuntur (reditant) quam celerrime.
984. Associant se jussu Dei piis jam inde a nativitate tamquam custodes, ut mala averruncent et ab insultibus Satanae eos protegant.
985. Verum enim vero quod de binis cujusque geniis, bono et malo, quidam asserunt incertum est.
986. Apparent

nonnunquam sed disparent rursum, non fascinando sed revera.

987. Cacodaemones obversantes spectra vocantur; tumultuantes per noctem intempestam, lemures; famulantes, lares et penates.

988. Magi et necromantici cum daemonibus colludentes incantamentis suis seipsos et alios ludificantur.

989. Sed vae diabolo et (nisi communioni renuncient) consortibus ejus! Ad Gehennam detrudentur.

990. Vindex enim erit gloriae suae omnipotens.

C. CLAUSULA.

991. Cedo sodes (age sis), quid adhuc restat? Hactenus enim tradita (absit arrogantia dicto) utcunque sum consequutus.

992. Siccine? Hem, macte esto sedulitate ista. Restabit igitur ut per hanc januam ingressus scientarum et Latinitatis palatia vivide lustrare properes, et quae heic raptim aspexisti uberius in autoribus bonis et probatis speculeris.

993. Habes heic synopsin summatim et succincte complectentem, rudimenta qua theologiae, qua philosophiae. Quae quasi per periochas breves compendiario tibi definient ea quae commentatores fuse ac copiose per paraphrases in suis exegeticis enucleant. Nihil tamen tantopere necessarium omissium reor.

994. Auctarii loco admoneo, ut ad pietatem convertas omnia, ut Christicola orthodoxus cluas, et a fucatis fictisque pseudochristianis, qui nomine tenus tantum Christiani sunt, quam longissime absis. Sitque Christus actuum et cogitationum tuarum Cynosura et Helice.

995. Scito enim fore propediem ut redamus rationem omnium quum venerit, ut excitet nos et judicet, ubi manifesta et occulta patefient.

996. O beatos qui tunc eum propitium habebunt! Exultim una gaudebunt, non ambrosia et nectare (ut impie poetantur ludiones poetici) sed illius salutifera suavitate in sempiternum beandi.

997. Faxit miserator noster, ut heic misericordia ejus justificati in charitate (sincero illo credentium coagulo) coalescamus.

998. Tu ei confitere ac vota vove, religioseque et fervide precando penetralia aeternae mansionis penetra, ut jam nunc coelitibus annumereris.

999. Ave et vale.

1000. Jehovae Zebaoth, indiviuae ac sacrosanctae Trinitati, honor sit et laus in seculae seculorum, AMEN.